

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra teologických věd

Bakalářská práce

Význam slavení křesťanských svátků v sekularizované společnosti

Vedoucí práce: ThLic. Michaela Vlčková, Th.D.

Autor práce: Kateřina Koclířová

Studijní obor: Pedagogika volného času

Forma studia: kombinovaná

Ročník: III.

2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

22. 2. 2017

Kateřina Koclířová

Poděkování

Děkuji vedoucí mé bakalářské práce ThLic. Michaelle Vlčkové, Th.D. za odborné vedení práce, cenné rady a připomínky i za její čas a trpělivost.

Obsah

Úvod.....	6
1. Význam svátků v lidském životě.....	8
1.1 Liturgický rok	10
1.1.1 Struktura liturgického roku.....	11
1.2 Vánoce	12
1.2.1 Křesťanské slavení Vánoc	13
1.2.1.1 Advent	13
1.2.1.2 Doba vánoční.....	13
1.2.2 Lidové slavení Vánoc	14
1.2.2.1 Advent	15
1.2.2.2 Doba vánoční.....	18
1.3 Velikonoce	20
1.3.1 Křesťanské slavení Velikonoc.....	21
1.3.1.1 Postní doba	21
1.3.1.2 Velikonoční triduum (třídenní).....	22
1.3.1.3 Doba velikonoční.....	23
1.3.2 Lidové slavení Velikonoc.....	23
1.3.2.1 Postní doba	23
1.3.2.2 Velikonoční triduum	25
1.3.2.3 Velikonoční doba	26
2. Slavení svátků v sekularizované společnosti	27
2.1 Sekularizace	27
2.1.1 Sekularizace z historického hlediska	28
2.1.2 Sekularizace dnešní společnosti.....	30
2.2 Slavení svátků v sekularizované společnosti	31
2.2.1 Vánoce	32
2.2.1.1 Advent	32
2.2.1.2 Doba vánoční.....	34
2.2.2 Velikonoce	34
2.2.2.1 Postní doba	34
2.2.2.2 Velikonoční triduum	34
2.2.2.3 Velikonoční doba	35
3. Výzkum.....	36
3.1 Cíl výzkumného šetření	36
3.2 Hlavní výzkumná otázka	36
3.2.1 Dílčí výzkumné otázky	37

3.3	Metoda výzkumného šetření	37
3.4	Charakteristika respondentů	38
3.5	Realizace výzkumu	39
3.6	Výsledky šetření	39
	Závěr	47
	Seznam použitých zdrojů.....	49
	Seznam příloh	52

Úvod

„Křesťané na své dlouhé pouti zjevně potřebují taková zvláštní místa občerstvení a odpočinku, aby nepodlehli únavě, zapomnětlivosti nebo dokonce nudě našich všedních dnů.“¹

Křesťanské svátky byly součástí mého života prakticky od narození, protože jsem vyrůstala v rodině křesťanskou víru praktikující. Slavení křesťanských svátků mi připadalo naprosto přirozené, stejně jako účast na bohoslužbě a duchovní prožití celého svátku doplněné o hodnotu dětství tvořili dohromady nezaměnitelné kouzlo, se kterým mám svátky spojené dodnes.

K volbě tématu mé bakalářské práce mě přivedly úvahy o tom, proč vlastně nevěřící lidé slaví křesťanské svátky, když víra, či Bůh, jsou pro ně nicneříkajícími pojmy. Slavení svátků je bezesporu záležitostí, jejíž kořeny v mnohých případech sahají do dob dávno minulých. V průběhu staletí se tvář svátků všemožně proměňovala. Některé se přeměnily v jiné, jiné nově vznikají a jiné zcela zanikly. Mnohé se však dochovaly a jsou pojítkem do historie. Oslavy pojící se k svátkům si do současnosti donesly mnohé prvky z dob, ve kterých vznikaly, ale také dob, kterými později procházely. Zamyšlení se nad podstatou slavení svátků a pátrání po smyslu slavení se neobejde bez cest do minulosti, které nás přivedou k našim prapředkům, ale také k sobě samým.

Dnešní svátky obsahují vazby na skutečné historické události a postavy, ale také na náboženství. Náboženství nejen novodobá, ale i pradávna. Předmětem práce budou svátky křesťanské, jejichž dnešní podoba se utvářela po mnohá staletí a tradice, které se s jednotlivými svátky pojí, mají kořeny mnohdy v době, kdy ještě samotné křesťanství neznalo světlo světa. Tyto zvyklosti vychází z lidských potřeb, připomínat si a oslavovat rozličné události. Se změnou společnosti přichází i poměrně přirozená změna těchto potřeb, navzdory tomu zůstává způsob slavení křesťanských svátků v dnešní době podobný tomu, který praktikovali naši předci i přes to, že dnešní moderní člověk nepotřebuje věštit úrodnost pole a plodnost dobytka v nastávající zemědělské sezóně. Stejně jako nemá potřebu oslavovat vzkříšení Ježíše Krista, protože víra v Boha mu nic neříká.

Slavení svátků nepozbylo svého významu, ač se smysl do značné míry přeměnil. Sváteční dny, a to nejen ty křesťanské, se mezi lidmi těší velké oblibě. Jsou pro nás

¹ LOCHMAN, J. *O smyslu křesťanských svátků*. s. 14.

významné a důležité i přes to, že se vytrácí jejich duchovní hodnota a jejich způsob prožití i smysl již není jednotný, ale naopak velmi různorodý. V kontextu dnešní sekularizované doby je svátek ve velké míře považován jako volno od práce, které můžeme trávit s rodinou a blízkými. Je příležitostí k odpočinku a odreagování se od všedních dnů, i když se jeho prožití zdá být, oproti našim předkům, do značné míry povrchní.

Cílem práce je přispět k objasnění významu slavení křesťanských svátků sekularizovanou společností. V práci bych také chtěla popsat slavení křesťanských svátků v historii a v současnosti se zaměřením na dva nejdůležitější a nejrozšířenější křesťanské svátky, kterými jsou Vánoce a Velikonoce. Dále bych chtěla na základě prostudovaných materiálů stručně popsat proces sekularizace v naší zemi a její vliv na slavení křesťanských svátků. Přičemž se budu snažit o propojení poznatků získaných studiem literatury s informacemi získanými ve výzkumné části.

V úvodní části se budu zabývat obecným smyslem slavení svátků, následně pak liturgickým rokem. Má práce se v této části bude opírat o publikace zabývající se křesťanským obsahem svátků, především pak publikací *Liturgie a život* od Klementa Richtera. Dále se zaměřuji na dva hlavní a nejrozšířenější křesťanské svátky Vánoce a Velikonoce. Abych dodržela cyklus liturgického roku, začínám Vánocemi a snažím se analyzovat jejich liturgické slavení, tak slavení z pohledu lidových tradic, přičemž za zdroje informací mi slouží publikace Adolfa Adama, Václava Frolce, Vlastimila Vondrušky a dalších. Z těchto a několika dalších publikací budu čerpat i při následovné analýze slavení Velikonoc. Dalším důležitým zdrojem pro mou práci jsou knihy s tematikou sekularizace společnosti, například od Zdenka Nešpora, Dany Hamplové a Blanky Řehákové, Petra Fialy a dalších. Ze zmiňovaných publikací budu vycházet v navazující části věnované sekularizaci, kterou se budu zabývat pro lepší pochopení nastalých změn ve společnosti, ze kterých vycházejí i změny ve slavení křesťanských svátků. Velice cenným materiálem jsou pro mě informace získané z uskutečněných rozhovorů. V neposlední řadě pak vlastní zkušenost a účast při slavení svátků ve vlastní křesťanské rodině a v rodině mého muže, která víru nepraktikuje.

V praktické části se budu snažit nalézt odpověď na otázku: jaký smysl shledávají lidé, kteří nejsou praktikujícími křesťany ve slavení křesťanských svátků? Zda lidé nepraktikující křesťanskou víru slaví křesťanské svátky, případně které. Pokud je slaví, tak jakým způsobem. Mají povědomí o původu křesťanských svátků, jakou roli hraje rodina při slavení svátků?

Především křesťanské svátky zůstávají významnými dny v našem kalendáři a to i přes výrazný odklon dnešní společnosti od křesťanství. Proto považuji za důležité a obohacující analyzovat smysl slavení křesťanských svátků pro sekularizovanou společnost.

1. Význam svátků v lidském životě

„Svátek lze charakterizovat takto: je přerušením všedních aktivit a vytváří tak prostor pro touhu po radosti; staví do popředí hlubší vrstvy života, tj. hodnoty nebo to, co se za ně považuje; dochází v něm k přitakání bytí, minulost a budoucnost se v přítomnosti slavnostně setkávají; vytváří společenství, slaví se společně, a tím se společenství posiluje (třeba rodinné společenství ve výroční den svatby rodičů).“² V dřívější době nebyl život lidí tak monotónní, jak se zdá být dnes. Závislost lidí na přírodě, počasí a měnících se ročních dobách utvářela všední dny pestřejší, avšak náročnější a nepohodlnější. Jak v minulosti, tak i dnes se po navyknutí na každodenní práci objevuje nežádoucí stereotyp, který s sebou přináší nudu a otupělost. V tento moment nastává touha po změně. Sokol uvádí základní antropologickou moudrost svátečního následovně: „bude to na chvíli jinak.“³ Je tedy zřejmé, že svátky vznikaly od nepaměti jako nějaká zvláštní příležitost k odpočinku a odreagování se od pracovních dnů. Tím lidé předešli každodennímu stereotypu a začali oslavovat periodicky se vracející přírodní jevy, památné události týkající se jednotlivců, rodin, či celých kultur.

„Život bez slavností - dlouhá cesta bez hospod.“⁴ Již Demokritos ve 4. století před našim letopočtem připodobňoval lidský život k dlouhé cestě, na které musí člověk strávit určitý čas a namáhat se, aby po zásluze mohl řádně užít odpočinku. Dříve byl svátek opravdu něčím svátečním, lidé se oprostili od všedního shonu, na chvíli se zastavili, udělali si čas na sebe a na své blízké. Dnes jsme svědky toho, že se jak ze svátků, tak z nedělí vytrácí svátečnost. Slavení svátků se snad stává jakýmsi uměním. Je zřejmé, že podmínky pro slavení máme naprosto odlišné než naši předci a dnešní konzumní doba nám slavení svátků ve velké míře znesnadňuje. Dříve lidé neoplývali blahobytem, proto pro ně svátek či neděle byly dny, kdy se oděli do svátečních šatů, odpočívali od práce, oběd byl v tento den svátečnější, než ve všední dny, ale především byl svátek časem věnovaným svým blízkým.

V průběhu historie se změnila váha i náplň svátků. Přidáním soboty, jakožto dne

² RICHTER, K. *Liturgie a život*. s. 131 - 132.

³ SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. s. 37.

⁴ PLACHETKA, J. *Velká encyklopedie citátů a přísloví*. s. 357.

volna od práce, společně s odklonem od křesťanství se z neděle začala vytrácet sváteční atmosféra a skutečnost, že neděle byla, a pro křesťany dodnes je, oslavou vzkříšení Ježíše Krista, se opomíjí. Neděle, ale i svátky, se od všedních dnů odlišují stále méně. Ve velké míře se setkáváme s negativním vymezením volného času. Přestáváme vnímat volný čas, který nám svátek či neděle poskytují, jako čas, se kterým můžeme svobodně nakládat, ale naopak vymezujeme volný čas vůči pracovní době, jako „*volno od práce*“, ⁵ kompenzaci všedních dní.

V životě člověka hraje čas důležitou roli a je vnímán mnoha způsoby. Základní pojetí času je čas plynoucí ze dne na den – všední, každodenně nový. Pro člověka slavícího svátek je sváteční čas nástavbou každodenního času. Analogie slavení svátků dělá z tohoto času, „*zpřítomněný mytický pračas*“, ⁶ čas pravidelně se opakující, znovu dosažitelný. Proto náboženskému člověku připadá čas, který se ve svátku láme, jako čas tajemný, s hlubším významem. Je to čas, který své prosté existenci nadřazuje. Tím získává nejen věřící člověk, dalo by se říci, spojku do dob, kdy on sám ještě nebyl na světě.

Historicky je sváteční čas roven času společnému či veřejnému. V dávných kulturách se slavení svátku týkalo celého společenství, případně jeho mužské části a účast na oslavách byla povinností. Stejně tak i v dobách nedávno minulých, kdy naši předci trávili celé dny na poli, byl pro ně svátek časem, kdy se všichni sešli na bohoslužbě v kostele, u slavnostního oběda a společně hodovali. Dnes je podobné slavení svátků či nedělí stále vzácnější. Většina z nás je celý pracovní týden obklopena mnoha lidmi a ve svátek si od nich s chutí odpočine. ⁷ Náplň oslavy svátku či neděle se do značné míry pozměnila. V moderní společnosti se postupně vytrácí touha po svěcení nedělí i mnohých křesťanských svátků. Avšak je pravdou, že hlavní křesťanské svátky Velikonoce a Vánoce se slaví ve většině domácností „postaru“ a mnozí se také formálně zúčastňují na církevních oslavách těchto svátků tím, že zavítají na bohoslužby.

Ke každému slavení svátků se váží rituály. Stejně jako se mění struktura slavení svátků, mění se i rituály svátky doprovázející. S měnící se společností dochází i ke změně kritérií rituálů. Mohou se přetvářet, zanikat, přicházet o svůj význam nebo naopak vznikat i zcela nové. Dobové rituály vypovídají mnohé o určité společnosti, kultuře, ale také rodině. Přinášejí s sebou znaky, hodnoty a myšlení společnosti, ze které pocházejí. Rappaport vymezuje rituál jako „*více méně neměnnou poslušnost*

⁵ Srov. KAPLÁNEK, M. *Čas volnosti - čas výchovy*. s. 24.

⁶ ELIADE, M. *Posvátné a profánní*. s. 48.

⁷ Srov. SOKOL, J. *Člověk a náboženství*. s. 38.

*formálních aktů a výpovědí, kterou si účastníci neskládají beze zbytku sami, nýbrž ji reprodukuji jako převzatou, tradovanou.*⁸ Rituály se v určité době, ve které nedochází ke změně společnosti, tudíž ani ke změně rituálu, periodicky opakují. Co se týče náboženských rituálů dle Murphyho, je jejich smyslem „...uvádění shromážděných ve spojení s posvátnými silami.⁹“ Tyto akty nazýváme obřady. Ty mají své specifické prvky (místo konání, modlitby, kázání, symboly a další).

1.1 Liturgický rok

Díky pravidelnému pohybu nebeských těles se v různých civilizacích od pradávna naskytá snaha o periodizaci času. „*Snad všechna lidská společenství uznamenala nejen rytmus dne a noci a rytmy dnů a nocí, nýbrž dříve nebo později i roční návraty přírodního dění působené vzdáleností Slunce.*“¹⁰ Vnímání času a periodicita jevů daly tedy do budoucna vzniknout kalendářům, ve kterých se měří čas na dny, měsíce a roky.

Kalendář, který křesťanství převzalo, vznikl ve třetím tisíciletí před Kristem v prostředí egyptsko - babylonském. Rok zde čítá dvanáct měsíců po třiceti dnech. Takovéto pojetí času přejalo zprvu židovství, kterým byl kalendář doplněn o týdny trvající sedm dní. V židovství směřoval rytmus týdne k sabatu, ten „*by se mohl nazývat prasnátkem židovského národa: je to den klidu, ale i otevřenosti k Jahvovi a jeho slovu.*“¹¹ Sabat je spjat s celou řadou historických událostí v židovském světě a jeho svěcení patří k důležitým příkázáním v životě Židů. Ke změně dochází narozením Ježíše Nazaretského a naplněním prorocství. Po jeho smrti se pro křesťany dnem odpočinku a radosti stává neděle, jakožto den vzkříšení - třetí den od odsouzení a ukřižování Krista. Neděle „*prvorozený ze svátků,*“¹² tedy nelze považovat pouze za křesťanskou náhražku židovské soboty, pro křesťany má velký význam - vzkříšení Pána Ježíše Krista, vykoupení hříchů, naděje života věčného. Neděle, den Páně je „*prvotním svátečním dnem, neboť je základem a jádrem celého liturgického roku.*“¹³ Tento liturgický nebo také církevní rok je rozdělen na období a mezidobí, ve kterých se uctívají jednotlivé svátky, slavnosti a památky. Dalo by se hovořit „*o slavení spásy v čase,*“ neboť „*všechny svátky se v posledku vztahují k oné jediné události, ke Kristu; tato událost se dále rozvíjí buď kolem spásné dějinných momentů života Ježíšova, anebo ve*

⁸ RAPPAPORT, R. A. *Ritual and religion in the making of humanity.* s. 24.

⁹ MURPHY, R. F. *Úvod do kulturní a sociální antropologie.* s. 186.

¹⁰ PALOÚŠ, R. *Rokování o roku.* s. 11.

¹¹ ADAM, A. *Liturgický rok.* s. 21.

¹² LOCHMAN, J. *O smyslu křesťanských svátků.* s. 14.

¹³ RICHTER, K. *Liturgie a život.* s. 133.

vzpomínkách na spasitelné jednání Boha v jeho vyznavačích a světcích.¹⁴ Svátky pojíci se k Ježíši a jeho životu, označujeme jako temporál, který je významově nadřazen sanktorálu, totiž svátkům svatých.

1.1.1 Struktura liturgického roku

Liturgický rok začíná první adventní nedělí, v historii se však jeho začátek mnohokrát měnil. V době adventní, mimo radostné očekávání příchodu Krista, slavíme také svátky několika světců, které se pojí s mnohými lidovými tradicemi. K adventní době by mělo patřit ztišení a duchovní příprava na oslavu narození Ježíše, připomínáme si Boží vtělení, kdy Bůh přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem. Advent se promítá do čtyř nedělí předcházejících Božimu hodu vánočnímu - 25. prosince.

Božím hodem zároveň začíná doba vánoční, kdy oslavujeme narození Pána Ježíše Krista. Ta končí svátkem Křtu Páně, který připadá na neděli po Třech králich 6. ledna, kdy se slaví zároveň slavnost Zjevení Páně.

V pondělí po slavnosti Křtu Páně začíná liturgické mezidobí. V mezidobí slavíme svátků několik. Za zmínku stojí slavnost Uvedení Páně do chrámu, kterou slavíme čtyřicet dní po narození Ježíše, kdy měla matka Marie Panna malého Ježíše donést do chrámu pro jeho zasvěcení Bohu. Tento svátek slavíme tedy 2. února na Hromnice.¹⁵

Následuje popeleční středa, která nemá ustálené datum, protože se jedná o pohyblivý svátek odvozující se od Velikonoc. Na popeleční středu začíná čtyřicetidenní půst, který trvá až do Velikonoc. Svatým týdnem se nazývá poslední týden půstu, který začíná Květnou, tedy poslední postní nedělí. Zakončen je západem slunce na Bílou sobotu, kterému předchází svaté třídní: Zelený čtvrtek, Velký pátek a již zmiňovaná Bílá sobota. Následuje slavnost Zmrtvýchvstání Páně v neděli na Boží hod velikonoční, kdy zároveň začíná doba velikonoční, která trvá až do slavnosti Seslání Ducha Svatého, tedy padesát dní. Po svatodušní neděli, lidově letnicích, přichází opět liturgické mezidobí, které je přerušeno zase až první adventní nedělí.

Stejně jako liturgické mezidobí po Zjevení Páně, je i toto po Duchu svatém, protkané množstvím svátků a slavností. Mimo svátky oslavující Ježíše a jeho život, se v liturgickém mezidobí nacházejí také svátky oslavující Pannu Marii a svaté. Před

¹⁴ RICHTER, K. *Liturgie a život*. s. 133.

¹⁵ Jedná se o původně keltský svátek Imbolc, který byl „spojen se zapalováním očistných ohňů a s předpovídáním počasí. Křesťanství keltskou tradici očistného ohně proměnilo v symboliku Krista jako světla.“ Při bohoslužbách okolo Hromnic se v kostele dodnes světlí svíčky takzvané „hromničky“, které by zapálené při bouři, měly ochránit před zasažením blesku.

koncem liturgického období slavíme svátek, který je poměrně rozšířený i mezi nenáboženskou společností, tím je Vzpomínka na všechny věrné zemřelé, lidově Dušičky. S koncem tohoto liturgického mezidobí přichází zároveň konec liturgického roku. Následuje první adventní neděle a s ní nový liturgický rok, ve kterém se opět promítne celé Kristovo tajemství, zprostředkované skrze slavení vánočního a velikonočního okruhu. Tyto dva okruhy jsou hlavními stavebními kameny liturgického roku.

Vzhledem k tomu, že liturgický rok nabízí velké množství důležitých svátků a vzhledem k povolenému rozsahu práce, není možné se nad každým z nich pozastavit, zamyslet a třeba najít jeho smysl. Zaměřím se tedy pouze na dva hlavní a ve společnosti nejrozšířenější svátky. Abych dodržela cyklus liturgického roku, začnu Vánocemi, ačkoliv nemají tak dlouhou historii slavení a druhý ze svátků, tedy Velikonoce jsou pro křesťany nepochybně svátky významnějšími.

1.2 Vánoce

Přesto, že se v dějinách lidstva jedná o takovou událost, že se od ní začal datovat letopočet, dlouho nebylo jasné, kdy se ona velká událost vlastně přihodila. Ani dnes, na počátku třetího tisíciletí se nepřestalo spekulovat o správnosti výpočtu data Ježíšova narození. Vzhledem k tomu, že se historické prameny o této události rozcházejí, nezbyvá než polemizovat. Naopak doloženým faktem je, že první zmínka o slavení narození Krista pochází z roku 336.¹⁶ „*Výplývá to z kalendářních soupisů úmrtních dnů římských biskupů a římských mučedníků.*“¹⁷

Výklad termínu „Vánoce“ je ve většině slovanských jazyků odvozen z latinského sousloví „*nativitas Domini nostri Jesu Christi (narození Pána našeho Ježíše Krista).*“¹⁸ Zatímco v češtině je název odvozen z překladu německého slova *Weihnachten*, přeloženého jako svaté, či posvátné noci. Množné číslo je zde užito z důvodu, že se zřejmě jedná o název přetrvávající z dob předkřesťanských, který označoval několik mystických nocí okolo slunovratu.¹⁹

¹⁶ Srov. ADAM, A. *Liturgický rok*. s. 120-121.

¹⁷ Tamtéž, s. 120.

¹⁸ FROLEC, V. *Vánoce v české kultuře*. s. 20.

¹⁹ Tamtéž, s. 21.

1.2.1 Křesťanské slavení Vánoc

Jak je výše uvedeno, v prvních třech staletích byly slaveny pouze neděle a výroční oslavy Ježíšova zmrtvýchvstání. Avšak na počátku 4. století dochází k „*prosazování tendence rozvíjet sváteční obsah jediné roční slavnosti, představovat události spásy v Kristu historizujícím a napodobivým způsobem a slavit je z jednotlivých dílčích hledisek.*“²⁰ A tak se tedy vyčlenily svátky vánoční, oslavující Ježíšovo narození. Oslavy Vánoc podle křesťanských zvyklostí se v průběhu staletí vyvíjely a dávaly tvář jejich dnešní podobě. Celý vánoční okruh začíná přípravným obdobím, nazývaným advent a končí nedělí po 6. lednu, slavením svátku Křtu Páně. V posledním století zaznamenal vliv církve na společenský život úpadek, a tudíž liturgické slavení nejen vánočních svátků do značné míry přeměnilo svou podobu a nabylo světského charakteru

1.2.1.1 Advent

Stejně jako mají Velikonoce dobu příprav před vyvrcholením svátku, byl i Vánocům vyhrazen přípravný čas. Sjednocení délky trvání i počátku adventu proběhlo až v 11. století, kdy římská církev stanovila dobu přípravy na čtyři neděle předcházející 25. prosinci. Počátek adventu připadá na přelom listopadu a prosince, přesněji na neděli ve dnech mezi 27. listopadem a 3. prosincem. Advent tedy může trvat nejvíce 28 a nejméně 22 dní.²¹ Jak bylo již výše uvedeno, touto první adventní nedělí začíná zároveň i liturgický rok.

Výraz „*advent*,“ je odvozen z latinského výrazu *adventus*, který překládáme jako „příchod.“ V adventním období je na místě ztišení, modlitba a střídmost, ale také radostné očekávání narození Božího Syna. Adventní doba zahrnuje také Štědrý den, tedy 24. prosince. V podvečer Štědrého dne končí advent. Štědrý den je považován za *vigilii*²² Božího narození a zároveň je dnem památky biblických prarodičů Adama a Evy.

1.2.1.2 Doba vánoční

Doba vánoční začíná pro křesťany nejdůležitějším dnem vánočního okruhu a to svátkem Božího narození neboli Božím hodem vánočním, připadajícím na 25. prosince. Pojmenování Boží hod je odůvodňované tím, že se jedná o slavnostní čas zasvěcený

²⁰ ADAM, A. *Liturgický rok*. s. 119.

²¹ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 8.

²² *Vigilie* (lat. *vigilia* - bdění, hlídka, stráž), zpočátku označení pro večerní nebo noční bohoslužby, které předcházely církevnímu svátku. Později označovaly celý den před významným svátkem, který určovala zvláštní liturgie a dodržování půstu. - PAVLINCOVÁ, H. *Judaismus, křesťanství, islám: slovník*. s. 316.

Bohu, kdy věřící ve větší míře (co se týče kvality i kvantity) vzhlížejí k Bohu - „*slaví duchovní hody*.“²³ Zároveň tímto dnem začíná také vánoční osmidenní takzvaný oktáv, který je naplněn mnoha svátky svatých.

Prvním svátkem je svátek svatého Štěpána, který následuje po Božím hodě, tedy 26. prosince. Je to svátek prvního křesťanského mučedníka, který je dáván za příklad lásky k nepřítelům.²⁴ Se svátkem svatého Štěpána je neodlučně spojená koleda a také obřady žehnání. Následujícím svátkem oktávu je svátek Svatého Jana apoštola, který připadá na 27. prosince. Přesto, že kořeny slavení tohoto svátku spadají hluboko do historie, v době dnešní se s tímto svátkem nepojí žádná lidová tradice, a zřejmě proto není slavení svátku nijak rozšířené. Následuje 28. prosinec, na který připadá svátek Svatých Mládětek, slavený na počest zavražděných nemluvňat králem Herodem v Betlémě. 31. prosince slavíme památku papeže Silvestra I., co se týče liturgie, není tento den nijak významný. Na významu dostal až s přijetím gregoriánského kalendáře, ve kterém na tento den připadá konec kalendářního roku, se kterým je pojeno bujaré veselí.

Na závěr vánočního okruhu spadá slavnost Zjevení Páně, neboli Epifanie, která se slaví 6. ledna. Jedná se o svátek skládající se ze tří událostí, z příchodu mudrců, křtu Ježíše a památky na svatbu v Káně. Bohoslužba probíhá ve znamení pohanských mudrců, hledajících právě narozeného krále Židů. Zde je ukázáno, že Ježíš je králem všech, že i pohany chce vést ke spáse. Dodnes se při bohoslužbě světí voda, kadidlo, předměty ze zlata a křída.²⁵ Tečku za vánočním okruhem tvoří svátek Křtu Páně, který se slaví první neděli po svátku Zjevení Páně, se kterým je úzce spjat. Při slavení si připomínáme pokřtění Ježíše Krista v řece Jordánu Janem Křtitelem.

1.2.2 Lidové slavení Vánoc

Co do významu jsou pro křesťany Vánoce až za Velikonocemi, avšak pro dnešní sekularizovanou společnost jsou Vánoce nejvíce slavenými a nejkrásnějšími svátky v roce. K Vánocům jako celku, tedy k adventní i vánoční době, se pojí nemalé množství lidových tradic, o kterých budu v následujících částech pojednávat.

²³ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 21.

²⁴ Srov. ADAM, A. *Liturgický rok*. s. 139.

²⁵ Srov. Tamtéž. s. 142-143.

1.2.2.1 Advent

Adventní doba je mimo slavení nedělí bohatá také na slavení svátků sanktorálu, které si s sebou z minulosti nesou velké množství lidových obyčejů. Od dávných dob až do konce 19. století byli lidé omezeni jak nedostatečnou gramotností, tak technickými možnostmi. Zimní období pro ně znamenalo krátký světelný den, od něhož se odvíjelo omezení v mnohých směrech. Životní komfort byl o poznání chudší a jakákoliv činnost manuálně náročnější a zdlouhavá (draní peří, výroba došků, tkaní a další). Všední dny a čekání na Vánoce si obohacovali mnohými maškarami, pověrami, a dalšími obyčejí, které postupem času zlidověly. Skutečnost, že se mnohé z tradic dochovaly až do dnešní doby, svědčí o oblibě slavení těchto svátků.

Za zmínku jistě stojí svátek svaté Barbory (mučednice) připadající na 4. prosince. V dřívější době byla se slavením tohoto svátku pojena tradice obcházení domů postavami, které byly nazývány „Barborky.“ Jednalo se o bíle oděné ženy a dívky, které obdarovávaly hodné děti a hrozily dětem zlobivým. O tomto svátku je dodnes zvykem utrhnout nejlépe třešňovou větvičku, tak zvanou „barborku“ a dát ji doma do vázy. Pokud do Štědrého dne rozkvetne, předpovídá to lásku a štěstí.

Dalším z prosincových svátků je svátek svatého Mikuláše připadající na 6. prosince, který se slaví v předvečer svátku tohoto světce, tedy 5. prosince. „*Svatý Mikuláš z Myry žil na přelomu 3. a 4. století v Malé Asii ... podle legend tradovaných o jeho životě rozdal svůj značný majetek chudým a potřebným, a proto vznikla tradice obdarovávat děti ... jako připomínka jeho štědrosti a laskavosti.*“²⁶ Tradičně dodnes obchází domácnosti s dětmi postava svatého Mikuláše doprovázená andělem a čerty. Přičemž anděl prezentuje dobro a čert zlo, tedy má tato tradice i výchovný kontext, kdy anděl hodné děti odměňuje a čert zlobivé děti kárá.

Na 7. prosince připadá svátek svatého Ambrože, se kterým se pojil dnes již zaniklý a nelehce objasnitelný zvyk, kdy muž přestrojený za Ambrože do bílé košile a černé špičaté čepice se závojem přes obličej honil děti, které na něj pokřikovali, a hrozil jim koštětem, kterým byl vyzbrojen.²⁷

Posledním z významnějších prosincových svátků sanktorálu je svátek svaté Lucie, který se slaví 13. prosince. S tímto svátkem se pojí pranostika „*Lucie noci upije a dne nepřidá.*“ Svatá Lucie je považována za patronku švadlen a kočich a ochránkyni před čarodějnicemi. Lidové zvyky vztahující se k tomuto svátku měly čistě ženský

²⁶ HRABÁKOVÁ, L. *Tradice v naší evropské kultuře*. s. 25.

²⁷ Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. s. 79.

charakter. Ke svátku byl spojen zákaz některých domácích prací, například příst len a další. Zda není zákaz porušován, chodily kontrolovat takzvané „*Lucky*.“ Stejně jako u tradice na svátek svaté Barbory se jednalo o ženy a dívky oděny v bílých šatech, v některých krajích pro ně byly typické dřevěné masky podobající se zobáku.

Svátkem svaté Lucie končí období první poloviny adventu, které je doslova nabyté svátky sanktorálu, které se většinou pojí s mnohdy těžce objasnitelnými tradicemi. Vysvětlení lze hledat v překrytí stávajících pohanských svátků, svátky novými, křesťanskými. Tyto nové svátky vytvořila církev tak, aby je lidé přijali, s ohledem na původní vyznání a tudíž v obřadech těchto svátků můžeme shledat mnoho pojítek do doby předkřesťanské.

Mimo výše zmiňované tradice, ukotvil se ve zvycích adventu také adventní věnec. Tomuto zvyku dal vzniknout mladý teolog Johann Heinrich Wichern, působící v ústavu pro opuštěné děti v německém Hamburku. První adventní věnec vytvořil v roce 1838 na popud dětí z ústavu, které se nemohly dočkat příchodu Vánoc a tak jim zpřehlednil odpočítávání dní do příchodu Ježíška. Věnec měl podobu velkého dřevěného kola, které zdobilo dvacet tři svíce: čtyři velké bílé a devatenáct malých červených, ty byly postupně každý den při modlitbě zapalovány. Tradice zdobení domácností adventním věncem se rychle šířila nejen po zemích Evropy. Podoba věnce, tak jak byl zprvu vymyšlen, byla později změněna na věnec o čtyřech svících.²⁸ Stejně bylo změněno i umístění věnce, původně byl zavěšován pod strop, nyní je ve zvyku pokládat ho na stůl. Adventní věnec se od svého zrodu považuje za předzvěst Vánoc a dává vzniknout příjemné sváteční atmosféře.

Ze stejného důvodu, z kterého vznikl adventní věnec (dětská nedočkavost) vznikla i tradice adventního kalendáře, která se postupem času stala, zvláště pro děti, nedílnou součástí adventní doby. První adventní kalendář vymyslel německý majitel tiskárny Gerhart Lang v roce 1908 a dal mu název *V zemi Ježíškově*. „*Jednalo se o dva listy papíru, na jednom bylo v malých okénkách vytištěno 24 básniček, na druhém odpovídající počet vánočních obrázků. Když se každý den vystříhl jeden obrázek a nalepil k příslušnému textu, objevila se o Štědrém dnu vánoční krajinka.*“²⁹ V dnešní době je podoba adventního kalendáře rozličná, verze kalendářů se liší v mnoha ohledech. Avšak všechny z nich slouží k odpočítávání dnů do příchodu Ježíška.

Jak je již výše uvedeno adventní dobu uzavírá Štědrý den, který je, co se týče

²⁸ Srov. ŠMEJKALOVÁ, Zuzana. *Magická krása adventního věnce*. [online].

²⁹ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 9.

lidových tradic, nejbohatším dnem celého roku. Že tomu tak bylo již v historii, dosvědčuje traktát o lidových zvycích z doby Václava IV. Autorem tohoto traktátu je benediktin Jan z Holešova. Podobný pramen nemá v evropských šířkách obdoby, proto jeho překlad cituje Frolec ve své publikaci.³⁰ Je zde zachycen podrobný popis štedrovečerních obyčejů našich předků, jakým způsobem dodržovali půst, otvírali své příbytky všem potřebným, projevovali si štědrost, pojídali vánočky a ovoce, koledovali, kladli do svých jizeb slámu na památku svatého narození a další.

Postupem času vznikaly také tradice zcela nové. Slavení Štědrého dne se v jednotlivých domácnostech v mnoha ohledech liší. Dnes veškeré soustředění připadá na Štědrý den, avšak v dřívější době byl považován za den přípravy na událost následujícího dne, tedy narození Páně. Obecně se na Štědrý den držel půst, rodiče dávali příslib svým dětem, že po dodržení půstu uvidí večer zlaté prasátko. Se štedrovečerní večeří se pojí mnohé zvyky a pověry. Před večeří byla obvyklá modlitba a přání, aby se rodina za rok ve zdraví opět sešla. Při samotné večeří lidé věřili, že počet lidí u stolu nesmí být lichý, proto se snažili lichému počtu účastníků na večeří vyvarovat předběžným zvaním hostů. Jinde se dodržovala tradice ponechávání volného místa u stolu. Co se týče stolování, již v dobách dávno minulých bylo prostíráno bílým svátečním ubrusem, pod který se dával peníz, aby přinesl bohatství v následujícím roce. Pod stůl se pak kladlo seno nebo sláma na památku Ježíšova narození ve chlévě. Dalším zvykem bylo pokládání rybí šupiny pod talíř, aby se domácnosti v novém roce drželo štěstí. Samotná štedrovečerní večeře, ke které se rodina s východem první hvězdy společně usadila, měla být co nejvíce bohatá, jak na počet podávaných chodů, tak na pestrost surovin. Jídla mělo být tolik, aby se všichni dosyta najedli a aby ještě zbylo, to na znamení hojnosti v příštím roce.³¹ Vzhledem k tomu, že byly Vánoce před přijetím gregoriánského kalendáře považovány za přelom roku, dodržovalo se po večeří mnoho zvyků týkajících se věštění budoucnosti. Tomuto času byla přikládána zvláštní moc pro nahlédnutí do budoucnosti nového roku. Hospodáři se toužili dozvědět, jaká bude úroda, staří lidé jak to bude s jejich zdravím a mladí zase s láskou. Lití olova či vosku, pouštění lodiček z ořechových skořápek, rozkrajování jablka, házení střevícem jsou jen některými z praktikovaných zvyků, které se dochovaly do dnešní doby.

Tradice Vánoční nadílky byla zaznamenána již ve 14. století Janem z Hološova.³² Vánoční nadílka byla vlivem protestantismu přesunuta na Štědrý večer

³⁰ FROLEC, V. *Vánoce v české kultuře*. s. 48-52.

³¹ Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. s. 82.

³² Srov. VEČERKOVÁ, E., FROLCOVÁ, V. *Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury*. s. 278.

z původního svátku sv. Mikuláše. Průkopníkem této změny byl Martin Luther. Katolické obdarování na sv. Mikuláše však zůstalo v myslích lidí po celém světě. Proto v některých zemích nosí dárky Mikuláš (Nikolaos, Claus), ale se zpožděním. V Českých zemích vyřešili rozpor mezi katolickým a protestanským pojetím nadílky ve prospěch dětí tak, že nadílka připadá na oba dny, na Štědrý den je však zpravidla bohatší.

Dalším poměrně oblíbeným zvykem je zdobení domácností jesličkami či betlémy. Za předchůdce vzniku této tradice je považována „zbožná obrazivost“³³ sv. Františka z Assisi, který v Itálii na hoře Greccio v roce 1223 zinscenoval Ježíšovo betlémské narození, u něhož se pak sloužila vánoční mše svatá. Kdy a kde vznikl betlém, který zdobí naše domácnosti dnes, je pro nedostatek pramenů těžké určit. Jisté je, že mu předcházely dramatická ztvárnění narození Ježíše Krista. Avšak zmínka o prvních jesličkách v Čechách pochází z jezuitského kostela sv. Klimenta z Prahy roku 1560. Poté se jesličky začaly rozšiřovat i do dalších kostelů, postupem času pak i do domácností bohatších a následně i chudších. Betlémy byly figurální, zpravidla vyřezávané ze dřeva. Právě betlémy vyřezávané byly předchůdci pozdějších papírových a tištěných. Rozšíření a oblíbenost tohoto zvyku zapříčinily jeho dochování do dnešní doby, a tak se z vystavených betlémů můžeme těšit dnes i my a naše děti.

Jedním ze zvyků majících nejkratší dobu tradice je zdobení vánočního stromečku, ten byl za vánoční symbol přijat v 16. století, ale to se jednalo spíše o raritu. Tento zvyk vznikl v Německu, první zmínka o něm pochází z brémské kroniky z roku 1570, kdy měl stát v cechovní budově, kam byly pozvány děti řemeslníků.³⁴ Po další staletí se tento zvyk šířil mezi šlechtou, měšťany a následně i na venkov mezi prostý lid. Až v druhé polovině 19. století se stal obvyklým prvkem domácností, odkud se následně rozšířil i na veřejná prostranství.

1.2.2.2 Doba vánoční

Na Boží hod byla tradicí návštěva bohoslužby. Kromě toho bylo zvykem, že na Boží hod nikdo nepracoval, ani postele se stlát neměly.

Následuje svátek svatého Štěpána, se kterým byla neodlučitelně spjatá koleda, která patřila k nejrozšířenějším zvykům Vánoc. Chudší lidé chodili na koledu, aby si o Vánocích přilepšili. Koledování souviselo také s přáním blahobytu. Později se přání zdaru spojené s občůzkami domácností stalo tradičním zvykem konaným pro radost

³³ FROLEC, V. a kol. *Vánoce v české kultuře*. s. 208.

³⁴ Srov. Tamtéž. s. 84.

a zábavu.

Následující svátky Svatého Jana apoštola a Svatých mládětek dnes nenachází v lidovém slavení zastoupení. S druhým jmenovaným svátkem se v dřívějších dobách pojily lidové zvyklosti v podobě pěveckých vystoupení mladých chlapců a divadelních představení o zlém králi Herodovi.³⁵

Jak jsem již výše uváděla, 31. prosinec se stal posledním dnem občanského roku až s přijetím gregoriánského kalendáře, proto všechny zvyky provázející tento den nemají hlubší kořeny. Někde bylo tradicí očekávat příchod nového roku v kostele, jinde slavili vesele. Konec starého roku dodnes provází obvyklý přípitek s přáním zdraví a štěstí do nového roku. Zapomenutou tradicí je obchůzka takzvaných „*ometaček*“, chudě oblečených babek, které obcházel domácnosti a ometaly kamna, aby ušetřily domácnost před nezdravými potravinami.

Následující den 1. leden byl spjat s tradicí posílání pozdravů. „*Městské rady posílaly pozdravy a někdy i dar radám spřátelených měst*“³⁶ Různé podoby této tradice se nesly staletími, dnes je ve zvyku posílat novoročenky, tak zvané P. F.³⁷ Také se s tímto dnem váže pověra „*Jak na Nový rok, tak po celý rok*“ a proto se lidé snaží chovat, jak nejlépe dovedou.

Na závěr slavení Vánoc připadá svátek Tří králů, se kterým se pojí tradice odstrojení vánočního stromku a samozřejmě koleda. V minulosti obcházel domácnosti poměrně velký počet koledníků, který se stával z duchovního, ministrantů, nezářka také kostelníka, učitele a žáků. S doprovodnou modlitbou a zpěvem vykuřovali domy kadidlem a vysvěcovali je svěcenou vodou. Nade dveře pak svěcenou křídou psali písmena K (C) + B + M a letopočet. O významu písmen jsou dodnes spekulace, jsou uváděny dvě varianty jejich smyslu. První z nich uvádí, že se jedná o počáteční písmena jmen Tří králů, zatímco druhá tvrdí, že jde o zkratku latinské požehnání „*Christis mansionem benedicat*“ v překladu Kristus ať požehná příbytek, jinde se zmiňuje i kombinace těchto významů.³⁸

³⁵ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 23.

³⁶ Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. s. 43.

³⁷ Z francouzského „*pour féliciter*“ pro štěstí.

³⁸ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 24 .

1.3 Velikonoce

Velikonoce jsou bezesporu nejvýznamnějším křesťanským svátkem, který je oslavou vzkříšení Ježíše Krista. Kristus svým zmrtvýchvstáním zvítězil nad smrtí a křesťanům dal naději na vykoupení. Tato událost dala vzniknout oslavám, které získaly v liturgickém roce největší význam. Jako většině křesťanských svátků sahají i Velikonocům kořeny nejen do doby pohanské, ale i do židovské kultury. U pohanů bylo zvykem okolo dne jarní rovnodennosti oslavovat příchod jara, procitnutí přírody a odchod nevlídného období zimy. V židovské kultuře je v dny jarní rovnodennosti slaven svátek Pesach. Velikonoční událost se odehrála právě ve dnech oslav židovského svátku, Velikonoce tedy z tohoto svátku vzešly a nesou si jeho prvky.

První písemné svědectví o slavení Velikonoc pochází z 2. století. Zprvu docházelo k oslavám neděle, jako dne památky zmrtvýchvstání, následně se přidalo slavení výroční památky na tuto událost. Ve druhé polovině 2. století je zaznamenán takzvaný *spor o Velikonoce*, ve kterém dochází k rozporu o datování výroční památky Velikonoc. Neshoda nastala mezi dvěma variantami na datování Velikonoc, první z nich navrhovala slavit vždy 14. dne měsíce nisanu, nezávisle na tom, který je to den v týdnu a druhá varianta zastávala slavení až v neděli po 14. nisanu. Tak se tedy stalo, že na různých místech bylo výročí památky ukřižování a zmrtvýchvstání Ježíše Krista slaveno v různou dobu, avšak obsah slavnosti byl v obou případech stejný, totiž „*velikonoční tajemství v komplexním smyslu*.“³⁹

Až usnesení prvního všeobecného Nicejského koncilu v roce 325 ustálilo datum slavení Velikonoc na neděli po prvním jarním úplňku. V případě, že připadá první jarní úplňk na neděli, slavíme Velikonoce až neděli následující. Zároveň se tímto rozhodnutím odloučily křesťanské Velikonoce od židovské Paschy.⁴⁰ Datum Velikonoc je tedy proměnlivé, nejdříve mohou být slaveny 22. března a nejpozději 25. dubna.

Název „Velikonoce“ vznikl spojením dvou slov, totiž velké a noci. Dříve se užívalo jednotné číslo *velkonoc*, či *velikonoc*, na památku oné velké noci, kdy byl Kristus vzkříšen. Množné číslo se u nás začalo užívat pod vlivem slova Vánoce, kterému se tvar slova časem připodobnil.⁴¹

³⁹ ADAM, A. *Liturgický rok*. s. 63.

⁴⁰ Srov. Tamtéž. s. 63.

⁴¹ Srov. ŠIMŮNKOVÁ, P. *Jaký původ má slovo Velikonoce? Zapátrejme ve slovnících*. [online].

1.3.1 Křesťanské slavení Velikonoc

Jak již bylo výše předesláno „vrcholem a středem křesťanské liturgie je slavnost tří velikonočních dnů utrpení, smrti a zmrtvýchvstání Páně.“⁴² Tato událost, která se uskutečnila již před více než dvěma tisíci lety, dala nový rozměr lidskému životu. Bůh dal skrze svého Syna Ježíše Krista naději na spásu všem, celému lidstvu a je na každém, jak se k tomuto daru postaví.

Velikonoční okruh trvá třináct a půl týdne, začíná Popeleční středou a končí svátkem Seslání Ducha svatého, padesát dní po velikonoční neděli.

1.3.1.1 Postní doba

Postní doba má v historii slavení Velikonoc dlouhé trvání, avšak její délka se několikrát změnila (prodlužovala). Od 5. století je stanovena do dnešní podoby, tedy na čtyřicet dní předcházejících Velikonocím. První den půstu, tedy zmíněná Popeleční středa, je dnem přísného postu (podobně jako Velký pátek), kdy by se nemělo jíst maso a dosyta by se mělo jíst jen jednou za den. Při bohoslužbě uděluje kněz takzvaný „popelec“, dělá křížek svěceným popelem na čela věřících na znamení jejich hříšnosti a touhy po obrácení. Tento popel pochází z palmových ratolestí, u nás z takzvaných „kočiček“, svěcených Květnou neděli předcházejícího roku.

Postní doba je v liturgii nazývána *velikonoční kající dobou*, měla by pro ni být charakteristická střídmost nejen v jídle a pití, ale i větší míra duchovní činnosti. Naše chování v době půstu by se mělo podobat chování Ježíše, pokoušeného na poušti ďáblem.⁴³ Postní čas by měl být časem modlitby, ztišení, rozjímání, člověk by se měl chovat pokorně a střídme, být více otevřen Božímu slovu, být ve větší míře dobrotivý vůči těm, kteří to potřebují. Všechny tyto skutky by měly vést ke zkvalitnění vztahu k Bohu.

V dřívějších dobách se držel půst mnohem intenzivněji než dnes. Samozřejmostí byla zdrženlivost, co se týče masitých pokrmů, vína a mléčných produktů. V dobách vrcholného středověku zaznamenáváme zmírnění v plnění půstu. Tento ráz se nese až do dnešní doby, která společně s kulturou a jejími zvyklostmi dodržování půstu znesnadňuje.

V době postní, po Popeleční středě, následuje slavení první postní neděle, které se nese v duchu začátku Ježíšova veřejného působení, kterému předchází Ježíšových

⁴² RICHTER, K. *Liturgie a život*. s. 133.

⁴³ Srov. *Bible*. Mt 4, 1-11.

čtyřicet dní strastí na poušti, kdy odolává pokušení ďábla. V tomto duchu pokračuje i druhá postní neděle, která je doplněna o předpověď Ježíšovi smrti a zmrtvýchvstání.

Třetí, čtvrtou a pátou neděli pojí podobná tematika, zabývající se obecně přípravou na slavení velikonočního tajemství a zvláště pak na připomínání křtu nebo přípravu na jeho přijetí.⁴⁴

Poslední, šestá neděle postní je nazývána Květnou nedělí, či „*Květnou nedělí Kristova utrpení*“⁴⁵, z druhého názvu je patrné, že se připomínají hned dvě události. Památka Ježíšova umučení a Ježíšův slavný vjezd do Jeruzaléma⁴⁶ na oslátku, kdy ho zástupy nadšeně vítaly, provolávaly králem a uctivě kladly palmové ratolesti na cestu. V našich zeměpisných šířkách nahradily palmy již zmiňované „*kočičky*“, které se v tuto neděli při bohoslužbě světi jako připomínka na tuto událost.

1.3.1.2 Velikonoční triduum (třídenní)

Na Zelený čtvrtek večerní bohoslužbou začíná takzvané velikonoční triduum, neboli třídenní, které zakončuje vigilie, předcházející neděli Zmrtvýchvstání Páně.

Bohoslužba na Zelený čtvrtek se koná na památku Poslední Večeře Páně a při ní ustanovené eucharistie.⁴⁷

Památku Umučení Páně si připomínáme na Velký pátek, jenž je dnem smutku a přísného postu. Není slavena mše svatá, ale pouze liturgická památka, které se skládá z bohoslužby slova, uctívání kříže a svatého přijímání. Ježíš na kříži je v tento den zahalen rouchem, výzdoba kostela je pouze velmi chudá nebo vůbec žádná a ani oltář nezdobí svíce. Na závěr přichází na řadu hostie proměněné na Zelený čtvrtek a je podáváno svaté přijímání.

Bílá sobota je dnem ticha, je posledním dnem půstu a nekoná se kromě modliteb žádná bohoslužba. Věřící chodí bdít a modlit se k Božímu hrobu do kostelů. Po západu slunce začíná očekávaná *Velká noc*, kdy přichází na řadu Velikonoční vigilie, kterou vrcholí velikonoční triduum. Struktura Velikonoční vigilie se skládá ze čtyř částí. První z nich je bohoslužba světla, následuje bohoslužba slova, za ní bohoslužba křestní a zakončena je obvyklou bohoslužbou eucharistickou. Vigilií končí třídenní a nastává předěl; smutek, tmu a ticho nahrazuje světlo a oslava spásy.

⁴⁴ RICHTER, K. *Liturgie a život*. s. 153.

⁴⁵ *Květná neděle Kristova utrpení* - název uvedený v Římském misálu.

⁴⁶ Srov. ADAM, A. *Liturgický rok*. s. 111.

⁴⁷ Srov. Tamtéž. s. 70.

1.3.1.3 Doba velikonoční

Doba velikonoční začíná Božím hodem velikonočním, tedy velikonoční nedělí. Zároveň začíná nejradostnější období liturgického roku trávající až do Seslání Ducha svatého, tedy padesát dní. Prvních osm dní tvoří velikonoční oktávu, který začíná nedělí velikonoční a je zakončen nedělí nadcházející, dříve nazývanou Bílou, dnes nedělí Božího milosrdenství. V oktávu byl v dřívější době nařízen odpočinek od práce a povinná účast na bohoslužbách.

Velikonočních nedělí máme dohromady osm, jejich liturgie vyplývá z úplného velikonočního tajemství. Při první nedělí velikonoční dodnes probíhá svěcení velikonočních pokrmů, jako jsou beránek, vejce, mazanec, chléb či víno. Padesátý den od počátku velikonoční doby připadá na osmou nedělí velikonoční, kdy slavíme slavnost Seslání Ducha svatého, která velikonoční okruh uzavírá a po ní nastává opět mezidobí. Tato velká událost je třetím z Božích hodů v liturgickém roce. Nazývá se Božím hodem svatodušním.

1.3.2 Lidové slavení Velikonoc

Mnoho z lidových tradic pojících se k dnešním Velikonocům nemá žádnou nebo jen sporně doložitelnou spojitost s křesťanstvím. Některé lidové tradice, týkající se Velikonoc, jsou vázány k přechodu zimy v jaro a mají za úkol zajistit dobrý nástup nadcházející sezóny. „*Jestliže křesťanské Velikonoce mají každoročně svůj přesně určený čas v liturgickém roce, lidové Velikonoce tak stejně vymezit nelze: některé lidové obyčeje konané o Velikonocích nejsou výhradně velikonoční (a většinou také nejsou spojeny s jediným termínem), ale prolínají se s delším kalendářním obdobím přechodu zimy a jara, tj. zimy a „nového léta“*“⁴⁸ Všechna velikonoční údobí jsou propletena řadou lidových tradic, o kterých se budu snažit alespoň stručně pojednat.

1.3.2.1 Postní doba

Postní době předchází svátek, který je sice spojován s liturgickým rokem, to kvůli své pohyblivosti odvozené od data slavení Velikonoc, ovšem v liturgii bychom ho marně hledali. Tento, především na venkově, oblíbený svátek nese název masopust. Tento obyčej plný jídla, pití, tance a bujarého veselí končí v masopustní úterý, po kterém následuje Popeleční středa, tedy začátek půstu a ztišení.

S Popeleční středou bylo vázáno několik tradic, ale většina z nich se do dnešní

⁴⁸ Srov. FROLCOVÁ, V. *Velikonoce v české lidové kultuře*. s. 16.

doby nedochovala. Jednalo se o zákaz domácích prací, jako je praní prádla, šití, předení, draní peří a další; tento den měl být pro ženy dnem odpočinku. Věřilo se, že při porušení zákazu by se domácnosti nedařilo. Po bohoslužbě se v některých oblastech chodilo takzvaně „spláchnout popelec“ sklenkou pálenky pro snazší navyknutí z masopustního veselí na postní dobu, kterou naši předci opravdu striktně dodržovali.⁴⁹

Z pohledu lidových tradic měly velký význam tradice spojené s jednotlivými postními nedělemi. Každá postní neděle nese vlastní název odvozený od zvyků, které se v tyto dny konaly. První postní neděle se nazývala černá nebo také pučálka. Název neděle černá je nejspíše odvozen od barvy oděvů, které zvláště ženy nosily na znamení kajícího. Druhý název pučálka je odvozen od pokrmu z namočeného hrachu, který je v tento den obvyklý.⁵⁰

Druhá neděle postní bývala nazývána pražná podle postního jídla, které se na tuto neděli připravovalo. Pokrm pražmo, se vyráběl pražením nedozrálého obilí a v historii se těšil velké oblibě.

Třetí neděle postní dostala přívlastek kýchavá, to podle pověry, že kolikrát kdo v tento den kýchne, tolik let bude ještě živ nebo jinde, že za tolik let zemře. Další odvození názvu vyplývá z morové nákazy, která měla probíhat v 16. století a projevovala se kýcháním. Od té doby si lidé po kýchnutí přejí „*Pomáhej Pán Bůh*“ anebo „*Pozdrav tě Pán Bůh*“.⁵¹

O čtvrté neděli postní bylo ve zvyku uvolnění postní střídmosti. Dům své nastávající nevěsty navštěvoval budoucí ženich s družbou, aby byla domluvena svatba; od této družiny je odvozen název neděle družebná.

Pátá neděle postní bývala nazývána smrtná, v kostelích se zahalovaly kříže a odstraňovala se výzdoba, aby nebyla rušena vážnost postní doby. S touto nedělí je spjata tradice, která má jistě předkřesťanské kořeny a nijak se neváže k liturgii, jedná se o vynášení smrti. Původ má nejspíše v zažehnání zimy. Zvykem bylo smrtku, takzvanou Moranu, vyrobenou z hadrů a slámy vynést za ves a hodit ji do potoka či ze skály. Tato tradice má mnoho variací, jež se místně různí.

Šestá neděle postní, zvaná Květná, se vázala s tradicí průvodu, v němž se na památku Ježíšova vjezdu do Jeruzaléma táhl dřevěný osel na kolečkách, na kterém seděla figura Krista. Jak bylo již uvedeno v liturgickém slavení Velikonoc, při bohoslužbě se svěcí kočičky, které se následně pojily s několika tradicemi; dávaly se

⁴⁹ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 34.

⁵⁰ Srov. VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčeje*. s. 52.

⁵¹ Tamtéž. s. 53.

doma ve světnici za kříž, či za svaté obrázky, zapichovaly se na kraj pole, k ochraně úrody, někde se dávaly do sklepa k ochraně proti otravám, jinde je dokonce polykali na ochranu před bolestmi v krku. Další tradicí bylo, že lidé v tento den oblékali nové či nejlepší šaty, které měli. Pověra k tomuto dni traduje, že se měla stejně jako na Velký pátek otevírat země a vydávat poklady.

Květnou nedělí začíná Svatý týden. V lidové tradici má i pondělí, úterý a středa, tedy dny, které nejsou v liturgii nijak vyzdvihovány, svá přízviska. První den pracovního týdne bývá nazýván modrým pondělkem, druhý pak šedivým úterkem. Avšak odvození těchto názvů je dnes jen těžko objasnitelné. Lépe je na tom s odvozením významu sazometná středa, jejíž název je snadno odvoditelný od tradice vymetání sazí nejen z komínů, ale z celých obydlí, která se v tento den konala.

1.3.2.2 Velikonoční triduum

První den velikonočního třídenní, Zelený čtvrtek, se pojí s mnoha lidovými tradicemi. Například se dbalo na to, aby alespoň jedno denní jídlo mělo zelenou barvu, většinou se pojídal k obědu špenát. Co se týče kuchyně, také se v tento den pekly takzvané „jidáše,“ které se mazaly medem. Jejich pojídání mělo ochránit před uštknutím hada a bodnutím vos a sršňů. S tímto dnem se také pojil hojný úklid, smetí se vynášelo co nejdál od domu, to aby se předešlo výskytu blech v domácnosti.⁵² V čase bohoslužby, kdy se naposledy rozeznějí všechny kostelní zvony, má být v kapse cinkáno penězi, aby se dotyčného držely. Zvonění se nahrazovalo hrkáním, kdy mladí hoši chodili v čase zvonění hrkat.

Velký pátek se v lidové tradici vztahoval k čarovným silám, kdy se měla otevírat země a vydávat poklady. Kdo vstal před svítáním a umyl se v potoce, měl být chráněn před nemocemi po celý rok. Kdo navíc vytáhl zuby kamínek ze dna potoka a hodil ho za záda, měl být chráněn před bolestí zubů. Předtím se takzvané „pašijové nitě,“ které měly mít rovněž kouzelnou moc. Byla jim vetknuta síla chránit před zlými duchy, proto se alespoň několik stehů této nitě všívalo do oděvů. Plátno utkané na Velký pátek mělo chránit před bleskem. S tímto dnem se pojilo mnoho zákazů, například domácí práce jako je praní, bělení, zametání a další. Stejně tak bylo zakázáno hýbat zemí, ve které odpočívá Ježíš Kristus. Při porušení zákazu měla nastat neúrodná a špatná sezona. Na mnoha místech se v obydlích zhasínal oheň (symbolika uhasínajícího ohně věčného

⁵² Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 35.

světla) a nevařilo se.⁵³

V následující den, na Bílou sobotu, si hospodyně nosily z bohoslužby svěcený oheň a znovu zažihaly oheň v domácnostech. Uhlíky z vyhaslého svěceného ohně sloužily jako zdroj ochrany před požárem v domě. Uhlíky a popel se nosily do polí k zajištění bohaté úrody.

Vzhledem k nesrovnatelné závislosti našich předků na přírodě, vztahovali se jejich myšlenky i činy při příchodu jara k novému zemědělskému roku a samozřejmě že dělali vše pro to, aby jejich nastávající úroda byla co nejbohatší. Období kolem velikonočních svátků bylo mnohde pokládáno za opravdový začátek celého ročního cyklu. Ustálilo se velké množství lidových tradic, které měly zajistit nejen bohatou úrodu, ale také zdraví a spokojenost v nastávající zemědělské sezoně. Tyto zvyky přijímaly bez ohledu na jejich původ, prioritou bylo zajištění úspěchu v nastávající zemědělské sezoně.

1.3.2.3 Velikonoční doba

Velikonoční doba začíná na Boží hod velikonoční. Jak již bylo uvedeno, při bohoslužbě se dodnes světlí velikonoční pokrmy. Těmito posvěcenými pokrmy se hostily návštěvy přicházející do domu, nezřídka se z nich obětovalo sadu, studni i poli, aby byla zachována hojnost úrody a čistota studny.

Z pohledu lidových tradic je Velikonoční pondělí nejvýznamnějším dnem z celého velikonočního okruhu. Dodnes velmi oblíbeným a rozšířeným zvykem je pomlázka. Tento obyčej, kdy chodí mládenci šlehat ženy a dívky, nese mnoho názvů: pomlázka, koleda, šlaháčka, mrskání, mrskút a podobně. Stejně, jako se liší název obyčeje, liší se místně také název nástroje, kterým mládenci pomlazuji, či mrskají protější pohlaví, tento nazdobený prut obdržel názvy jako je; pomlázka (zřejmě nejčastější název), korbáč, žila, tatar, hodovačka, dynovačka a další.⁵⁴ Také podoba samotného nástroje pro šlehání se místně lišila, někde se jednalo o samotný prut, jinde se splétal nejméně ze čtyř, nejvíce z dvaceti čtyř prutů a zdobil se pentlemi. V některých krajích je dodnes zvykem, že každá vyšlehaná žena či dívka přiváže na pomlázku za odměnu pentli. Jaký je smysl pomlázky je těžko objasnitelné a prameny se v tomto směru rozcházejí. Obecně však platí názor, že se jedná o „pomlazení“ (odtud také pomlázka) ženského pohlaví, kdy pruty, kterými je žena či dívka šlehaná, mají předávat

⁵³ Srov. VAVŘINOVÁ, V. *Průvodce svátečním časem*. s. 36.

⁵⁴ Srov. FROLCOVÁ, V. *Velikonoce v české lidové kultuře*. s. 199-200.

zdraví a svěžest. Chlapci za odměnu dostávají barvená či malovaná vajíčka, takzvané kraslice. V některých krajích se dodržoval zvyk odplaty, kdy ženy a děvčata chodily v pondělí odpoledne, nebo úterý a vracely pomlázku mužům a chlapcům, buďto šleháním či poléváním vodou. Kořeny této tradice sahají dle doložených pramenů do středověku, její podoba byla postupem času mírně pozměněna.

Odlišnosti v jednotlivých zvycích shledáváme především místně. Stejně jako u slavení ostatních svátků však záleží na jednotlivých krajích či rodech, které z tradic dodržují, které si pozměnily k obrazu svému a které nechaly zcela zaniknout.

Lidé se po prožité zimě mohli těšit z přibývajícího světla, obnovování životních sil, přicházejícího teplého počasí, což pro ně bylo velkou motivací. Svátky jara dostaly díky lidové tradici podobu radostných oslav začátku nového života.

2. Slavení svátků v sekularizované společnosti

Slavení svátků, o kterém jsem doposud pojednávala, se týkalo historie, kdy byla Evropa bezesporu křesťanská a naše společnost převážně římskokatolického vyznání. To se v dnešní době říci nedá. Ve společnosti, její víře a s ní spojeném slavení svátků se odehrálo mnoho změn, proto je dobré definovat stav dnešní společnosti před tím, než se budu zabývat slavením svátků v dnešní době.

2.1 Sekularizace

V dnešním světě je sekularizace frekventovaným tématem.⁵⁵ Ve velké míře se hovoří o úpadku náboženství, který si jednotlivé společnosti vysvětlují různými způsoby. Ve většině případů se sekularizace dává za vinu procesu modernizace, ale existuje i mnoho dalších třeba i místních faktorů, které na zesvětštění společnosti mají značný vliv. V globálním měřítku je Evropa považovaná za nejvíce sekularizovaný kontinent a Česká republika za jednu z nejvíce sekularizovaných zemí. Stejně jako je naše země nazývaná srdcem Evropy, je také považovaná za srdce evropské sekularizace. Skutečně se spolu s Estonskem a Švédskem nachází na samém chvostu tabulky udávající míru religiozity v jednotlivých státech.⁵⁶

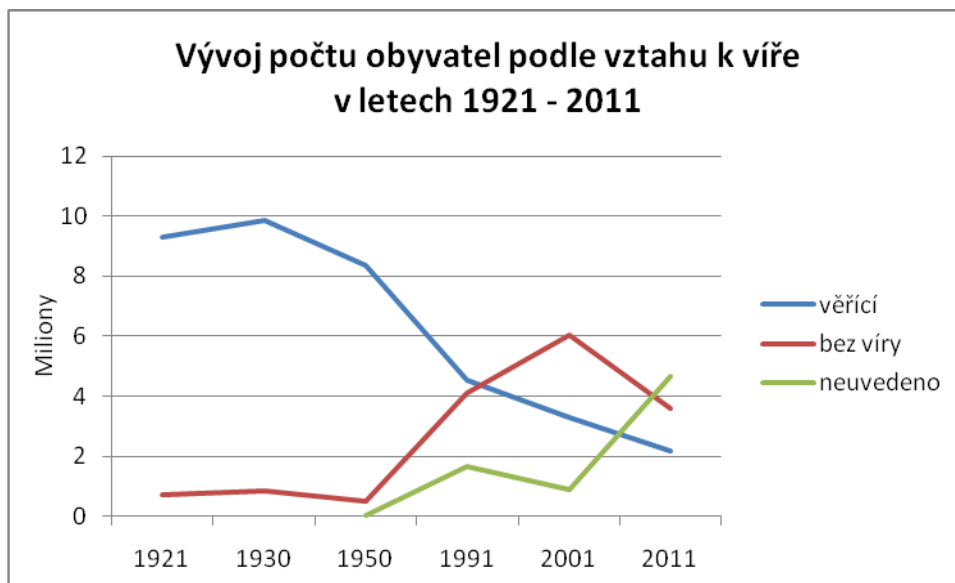
Jak dokazují výsledky sčítání lidu i jiných sociologických výzkumů, počet věřících má v České republice trvale sestupný trend, o kterém se lze přesvědčit

⁵⁵ Sekularizace - pochází z latinského slova „saecularis,“ to v překladu znamená světský, či pohanský. „Od 19. století se tohoto výrazu užívá k označení kulturního procesu vymaňování různých prvků společenského i individuálního života (politiky, morálky, názorů, vědy, školství atd.) z přímého vlivu náboženství a církvi.“ PAVLINCOVÁ, H. *Judaismus, křesťanství, islám: slovník*. s. 285.

⁵⁶ Srov. LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. *Náboženství a sekularizace v České republice*. [online].

v následujícím grafu⁵⁷ srovnávající výsledky Sčítání lidu.

Graf č. 1

Z grafu je patrné, že za dvacet let, které uplynuly od převratu režimu, se počet věřících snížil na polovinu. Počet osob bez víry měl kolísavý vývoj, zatímco neuvedené odpovědi zaznamenaly velký nárůst při posledním Sčítání lidu. Právě dobrovolnost přihlášení se k víře zkreslila konečné výsledky, ale o tom, do jaké míry, lze jen spekulovat.

2.1.1 Sekularizace z historického hlediska

Nahlédneme-li do historie, zjistíme, že významný vliv na sekularizaci české společnosti má hned několik faktorů. Z širšího hlediska můžeme kořeny sekularizace hledat v 18. a 19. století, kdy bylo uznáno za vhodné tolerovat jinověrce a to ve většině evropských zemí. Sekularizace jako taková se pak zrodila v revoluční Francii, společně s přijetím občanských principů a demokracie. Odtud se následně šířila v průběhu 19. a 20. století do všech evropských zemí.⁵⁸

V českých zemích na konci 19. století za vlády posledních Habsburků měl František Josef I. snahu vytvořit z českých zemí průmyslovou zónu. Tím značně vykořenily nižší společenské vrstvy. V období první republiky se ve světě začaly objevovat snahy o změnu společenského řádu v řád socialistický nebo komunistický. To vedlo k urbanizaci, modernizaci, industrializaci, demokratizaci či normalizaci. Právě

⁵⁷ ŠKRABAL, J. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. [online].

⁵⁸ Srov. HANUŠ, J. *Vznik státu jako proces sekularizace*. s. 108 -109.

tato vlna společenského dění s sebou nesla sekularizaci jako průvodní jev.⁵⁹ Morální úpadek společnosti spolu s válkami a ekonomickými krizemi měl, mimo jiné, za následek velkou ztrátu zájmu o kolektivní záležitosti ze strany jednotlivců. Stejně tak jako církve a náboženské spolky zaznamenaly odliv zájmu i sportovní a jiné společenské organizace a instituce.

Další ze značných vlivů na zesvětštění naší společnosti má zajisté čtyřicet let trvající nadvláda komunistického režimu, který právě o sekularizaci společnosti ve velké míře usiloval. Jak již bylo výše uvedeno, česká společnost patří mezi nejvíce sekularizované a míra její sekularizace je výjimečná i v porovnání s ostatními postkomunistickými zeměmi. V těchto ostatních zemích došlo po převratu k náboženskému oživení. I u nás přišla po pádu komunismu na řadu velká očekávání, týkající se obnovy a pevného zakotvení náboženství ve veřejném životě. V revolučním roce 1989 byly znovu obsazeny biskupské stolce, kandidáti však byli vybráni ještě za asistence pohlavářů minulého režimu. Tento fakt znemožňoval církvi díky profilu jejich nově zvolených představitelů vykonat potřebné a očekávané změny. Dalo by se říct, že revoluce udělala plánům církve „čáru přes rozpočet,“ protože církevní aktivisté původně počítali při svých úvahách spojených s duchovní obnovou, s náboženskou nesvobodou, přičemž následně nedokázali správně reagovat. Společnost se za dobu totalitního režimu změnila a mnoho původně církevních představitelů k nově nastalé situaci začalo přispívat spíše svými občanskými postoji a angažovat se v politice namísto podílení se na církevním životě. Ani neuznání skrytě vysvěcených kněží, kteří kolem sebe shromažďovali mnohá aktivní společenství a jejich nezačlenění, popularitě církve ve veřejném prostoru nepřidalo. Stejně jako podvolení se mnohých kněží komunistickému režimu.⁶⁰ „*Katolická církev tedy v celku rezignovala na rozvíjení alternativních forem pastorage, nedokázala více využít své zkušenosti z dob komunistického útlaku a její strategie převážně spočívala v obnovení velmi tradičních forem vnitřní organizace a vnějšího společenského působení, které ale neodpovídaly podmínkám, v nichž v české společnosti od 90. let působila.*“⁶¹

⁵⁹ Srov. NEŠPOR, Z. *Příliš slábi ve víře*. s. 14 - 26.

⁶⁰ Srov. FIALA, P. *Laboratoř sekularizace*. s. 41-47.

⁶¹ FIALA, P. *Laboratoř sekularizace*. s. 48.

2.1.2 Sekularizace dnešní společnosti

I nadále má počet věřících sestupnou tendenci. V důsledku společenského tlaku socialistické morálky se stalo, že mnoho lidí odmítá víru snad pouze ze zvyku. Přičemž zvyk je zřejmě klíčovým faktorem určujícím, zda víru praktikovat či nikoli.⁶²

Česká společnost, stejně jako zbytek Evropy, byla původně společností křesťanskou, převážně římskokatolického vyznání, avšak zmíněný vývoj událostí 19. a 20. století dal vznikat proti církevnímu a proti náboženskému postoji. Zavinění sekularizaci naší země však nelze přičítat pouze historickým událostem. Velkou roli zde sehrává již zmíněná modernizace společnosti, která s sebou přináší „*proces diferenciaci, v němž se jednotlivé sféry společnosti (jako např. politika, ekonomika, právo, rodina, náboženství atd.) od sebe strukturálně oddělují a vytvářejí si svá vlastní pravidla, kterými se řídí a která nejsou převoditelná do sfér odlišných.*“⁶³ Tento proces s sebou nese důsledky, které se odrážejí v životech jednotlivců, ale i v životě celé společnosti.

Náboženská jednota se z českých zemí vytrácí. Veřejný náboženský život a praktikování víry vůbec bylo za minulého režimu vykázáno z veřejného života do soukromého či nelegálního ústraní.⁶⁴ Právě náboženství hraje v mnohých zemích světa ve veřejném prostoru velkou roli a jeho funkce jsou na vzestupu, to je v případě naší země postrádáno. Namísto toho v naší zemi objevujeme spleť církví s různými výklady víry, které nachází souvěrce právě na úkor tradičních církví. Tuto skutečnost si můžeme ověřit ve výsledných údajích posledních Sčítání lidu, ze kterých je patrný pokles vlivu náboženských organizací a naopak shledáváme nárůst obliby necírkevní religiozity.⁶⁵ Avšak z šetření, které zjišťuje účast na bohoslužbách, dostáváme výsledky vypovídající o poměrné stabilitě návštěvnosti kostela v postkomunistické době, na rozdíl od trvale klesajícího počtu obyvatelstva hlásícího se k víře. Z toho vyplývá, že se k tradičním církvím přestávají hlásit jejich vlašní členové, kteří svoji víru nepraktikovali.⁶⁶

Je tedy zřejmé, že sekularizace nemá devastující vliv na náboženství, nýbrž přeměňuje jeho podobu. Namísto tradičních náboženství se v posledních letech utváří věrouka nová, spiritualistická, ze které však nevymizel „*akt víry.*“ Víra se upíná k jiným ikonám. Původní institucionalizovaná religiozita je v dnešní době nahrazována religiozitou alternativní. V sociologických šetřeních Hamplové a Řehákové se lze o těchto skutečnostech přesvědčit. Z výzkumu na téma *Čemu česká společnost věří,*

⁶² Srov. NEŠPOR, Z. *Příliš slábi ve víře.* s. 9, 12.

⁶³ LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. *Náboženství a sekularizace v České republice.* [online].

⁶⁴ Srov. LUŽNÝ, D., NAVRÁTILOVÁ, J. *Náboženství a sekularizace v České republice.* [online].

⁶⁵ Srov. ŠKRABAL, J. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu.* [online].

⁶⁶ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Sociologické studie.* s. 14.

vyplývá následující: „*V Bohu sice věří pouze malý podíl české populace, ale značná část obyvatelstva se domnívá, že amulety přinášejí štěstí, věštcí mohou předpovídat budoucnost, léčitelé mají nadpřirozené schopnosti nebo že hvězdy ovlivňují běh lidského života.*“⁶⁷ Tento nový trend víry není mnoha jednotlivci vnímán jako náboženská víra, ale jako víra v nějaké „*nadpřirozeno*“ a tudíž nepovažují svoji víru za náboženskou. Tato skutečnost tedy vyvrací mnohá tvrzení zmiňující nezájem o víru jako takovou.

2.2 Slavení svátků v sekularizované společnosti

Sekularizací bylo zasaženo také do slavení náboženských svátků. V průběhu staletí se měnil duchovní i společenský život lidí. Změna myšlení, způsobu života i společnosti dala slavení svátků, tradicím a zvykům nový rozměr i smysl. „*Tradice není železná košile a žádná společnost nedokáže konzervovat odkaz předků beze změn, i když by si to třeba lidé přáli.*“⁶⁸ Za podstatu dnešních slavností lze považovat jejich sociální rozměr a sdílení. „*Slavnosti a rituály jsou mimo jiné i prostředkem ke sdílení a utvrzování sociokulturních informací o smyslu lidského života a schémata sloužících k orientaci ve světě.*“⁶⁹

Nadpřirozená moc se z rituálů doprovázejících sváteční čas pomalu vytrácí, podobně jako jakási úcta, se kterou je naši předci dodržovali. Svátky, které se do dnešní doby donesly, většinová společnost slaví, dodržuje i mnohé tradice s nimi spojené, avšak význam, který měly jednotlivé rituály pro naše předky, se do značné míry stává nicneříkajícím. Ve velké míře se setkáváme s povrchností při slavení svátků, není v nich nalézán původní duchovní rozměr, jsou bez prožitku. Slavení svátků začíná být jakýmsi uměním. Neumíme oddělit svátek od všedního dne, připravit se na něj, oslavit ho a především si ho užít, odreagovat se. Přípravy, které podstupujeme v dnešní době, nás zatěžují natolik, že v den svátku již nemáme sílu a asi ani chuť cokoliv oslavovat.

Co zůstává poměrně nezměněné, je touha po trávení svátečního času se svými nejbližšími. „*Návrat ke kořenům nebo návrat domů (fyzický i symbolický) můžeme považovat za jeden z klíčových aspektů slavností a svátků.*“⁷⁰ Zůstává také spojka přítomnosti s minulostí ve svátečním čase, zmiňovaná v první kapitole, v podobě navštěvování hřbitovů, vzpomínání na zemřelé, vyprávění rodinných příběhů, či

⁶⁷ HAMPLOVÁ, D., ŘEHÁKOVÁ, B. *Sociologické studie*. s. 15.

⁶⁸ VONDRUŠKA, V. *Církevní rok a lidové obyčejy*. s. 93.

⁶⁹ KARLOVÁ, J. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. s. 67.

⁷⁰ Tamtéž. s. 68.

používání jídelních servisů nebo receptů po babičce.⁷¹

2.2.1 Vánoce

Vánoce jsou pro většinu společnosti nejvýznamnějšími svátky v roce. V minulosti byly považovány za svátky rodiny, klidu, míru, radosti a rozjímání. Zvykem bylo trávit je s rodinou a prožívat chvíle lásky a spokojenosti. Moderní doba s sebou přinesla nové trendy v prožívání svátků. Dnešní většinová společnost zná Vánoce, kterým předchází shon, nákupní horečka, nesmyslné utrácení a mnoho dalších negativ, které nemají s původním smyslem oslav nic společného a zastiňují duchovní smysl Vánoc. Setkáváme se s jakýmsi odcizením lidí od tradičních Vánoc. Mnozí chápou vánoční svátky jako volno od práce nebo přerušování všednosti. Nově se také objevuje „*fenomén svátečního cestování po světě*“,⁷² kdy jsou nejen Vánoce, ale také jiné svátky považovány za příležitost k vycestování z vlastních domovů až na hory či do tropických krajín.

2.2.1.1 Advent

Co se týče adventu, jakožto přípravného období na Vánoce, zaznamenalo jeho prožívání veliký převrat. Ztišení a očekávání narození Ježíše vystřídaly horlivé nákupy, shon a nesmyslné utrácení. Předvánoční vnější vlivy přinášející nepohodu a stres se začínají stávat tradicí, které většina z nás před Vánocemi podléhá. Nelze se totiž vyhnout od října vánočně vyzdobeným obchodním domům, chrlicím nabídku zbytečností, které za každou cenu, dle reklamy, potřebujeme o Vánocích mít. Tato komercializace napomáhá společnosti k bezduchému konzumu, vedoucímu především k nasycení obchodníků.

Ve většině domácností se na začátku adventu ustálila tradice pořízení adventního věnce pro výzdobu a zpřehlednění doby zbývající do Vánoc. Zvykem je také velký předvánoční úklid a výzdoba domácnosti. Také se rozšířila tradice zdobení domů, obchodů i ulic měst elektrickým osvětlením, avšak málokdo vidí ve Vánocích svátky světla, které symbolizuje vánoční osvětlení.

Poměrně novodobým zvykem je stavění vánočního stromu a betlémů na náměstích a návších. První adventní víkend pak probíhají rozsvěcení stromu s nejrůznějšími doprovodnými programy, podporujícími veřejný život občanů obce či města. Dalším oblíbeným zvykem jsou vánoční trhy, které začínají ve většině měst

⁷¹ Srov. KARLOVÁ, J. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. s. 69.

⁷² Tamtéž. s. 68.

s prvním adventním víkendem a končí až těsně před Vánoce. Ty se stávají dějištěm svátků a společně s obchody jsou v centru zájmu.

Co se týče svátků sanktorálu zmiňovaných v lidovém slavení adventu, dochovalo se pouze dávání barborek do vázy na svatou Barboru a Mikulášská nadílka. Obchůzka Mikuláše, čerta a anděla se těší velké oblibě jak na vesnicích, tak i ve městech. Smysl má tato tradice mimo jiné stále výchovný, jak jsem již zmiňovala. V průběhu adventu na náměstích pak probíhají různé hudební a zábavné programy, kde se lidé scházejí namísto domácností, ve kterých probíhaly přástky. Nyní se o zábavu starají muzikanti a jím podobní, namísto průvodů maškar, které o adventu bavily naše předky.⁷³

Neodlučitelnou součástí Vánoc je stromeček, který nechybí téměř v žádné domácnosti. Dnes ho můžeme koupit na většině parkovišť před obchodními domy, mnohdy již od počátku adventu. Novum jsou také umělé stromečky, kterými si mnohé domácnosti ulehčují práci s nákupem, úklidem a následnou likvidací. Do značné míry se změnilo zdobení stromečku. Oblíbené jsou skleněné, různě barevné koule a třpytivé řetězy, namísto přírodnin užívaných našimi předky. Dalším z novodobých trendů jsou elektrické svíčky zdobící stromečky, které nahradily svíčky normální.

Co se týče Štědrého dne, jedná se bezesporu o den, ve kterém se dodržuje nejvíce lidových tradic a to i v dnešní moderní době. Je až zarážející, jak velké množství tradic se do dnešní doby doneslo a to mnohdy v nezměněné podobě. Například i stolování se v mnohém podobá, až na změnu pokrmů. V průběhu 20. století se na štedrovečerním stole ustálila rybí polévka a kapr s bramborovým salátem, ale předcházelo mu mnoho variant jídel. Dnes již není striktní dodržování tradičních jídel zvykem a můžeme se setkat s rozličnými pokrmy na štedrovečerním stole.

Smysl obdarování se taky pozměnil, obdarování je ve velkém chápáno jako nutnost. Obdarování nejen blízkých je od nás očekáváno. Mnohde je obdarování považováno, mimo jiné, jako možnost oslnit ostatní svými možnostmi. Honba za ideálem z reklamy dělá z Vánoc svátky stresu, zadlužování se a starostí, namísto radosti, klidu, lásky a pohody.

Vánoce a především Štědrý den jsou v dnešní době také příležitostí k návštěvě kostela či bohoslužby a to i pro lidi křesťanství nepraktikující. Mnozí lidé navštěvují půlnoční mši nebo se jdou alespoň podívat na vystavené jesličky, například s dětmi. Pro

⁷³ Srov. LANGHAMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky*. s. 257

mnohé je to součástí jejich vánočního rituálu.⁷⁴

2.2.1.2 Doba vánoční

Jak již bylo předesláno výše, v dnešní době se u nás veškeré soustředění před Vánocemi schyluje ke Štědrému dni a hlavně ke štědrovečerní večeři a rozdávání dárků. V mnohých zemích tomu tak není, jelikož rozdávání dárků připadá až na Boží hod ráno. Tím se přesouvá pozornost na den Kristova narození, zatímco u nás je tento den považován za den návštěv příbuzných a dozvuk štědrého večera. S masovým rozšířením televize přichází nový fenomén: trávit vánoční svátky před obrazovkou, pro mnohé se Vánoce stávají časem pohádek a to nejen pro děti.

Druhý svátek vánoční neboli svatý Štěpán je podobně jako Boží hod v dnešní době spojován s návštěvami příbuzných. Jen zřídka se chodí na koledu, přičemž její smysl už je také pozměněn. Koledníci nejdou za koledou pro přilepšení ani pro přání blahobytu, ale spíš pro pobytí s přáteli.

Svátek Tří králů je v dnešní době spojený s koledou malých dětí, převlečených do bílých šatů, na hlavě mají napodobeninu královské koruny a měly by nést hvězdu na znamení hvězdy zjevené nad Betlémem při pouti Tří králů za narozeným Ježíškem. Koledují pro charitu, která z vybraných peněz pomáhá potřebným.⁷⁵

2.2.2 Velikonoce

Sekularizace ve větší míře zasáhla Vánoce, proto slavení Velikonoc dodnes zůstává především záležitostí křesťanů. Navzdory tomu i sekularizovaná společnost slaví Velikonoce, ale v menší míře než Vánoce. Někdo je neslaví vůbec, jiní například dodržováním lidových tradic.

2.2.2.1 Postní doba

Postní dobu dnešní společnost příliš nevnímá. Společně s křesťanskou vírou se z doby předcházející Velikonocím vytratil také její smysl nejen duchovní obnovy.

2.2.2.2 Velikonoční triduum

Podobně jako je tomu u postní doby i velikonoční třídenní ztratilo s nástupem sekularizace na významu. Zatímco o Vánocích zavítají do kostela i mnozí víru

⁷⁴ Srov. GJURIČOVÁ, Š. *O rituálech a vánočních zázracích*. Psychologie dnes. s. 21.

⁷⁵ Srov. KARLOVÁ, J. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. s. 304 -305.

nepraktikující, na Velikonoce se tento zvyk vytrácí a bohoslužby navštěvují v mnohem menší míře. Kostely jsou však zaplněny křesťany víru praktikujícími, pro které jsou Velikonoce nejdůležitějšími svátky v roce.

V mnohých městech se velikonoční tradice pomalu vytrácejí, zatímco na vesnicích a především v regionech se silnými folklórními kořeny se tradice spojené s velikonočním třídním přeci jen dodržují. Především na Moravě, ale i na různých místech v Čechách se můžeme od Zeleného čtvrtka do Bílé soboty setkat s hrkači, kteří svým řehtáním a klapáním nahrazují zvony, které podle tradice odletěly do Říma.⁷⁶ Na Zelený čtvrtek se i v dnešní době setkáváme se zeleným jídlem, nejčastěji špenátem a to například i v restauracích. Novinkou posledních let je čepování zeleného piva na Zelený čtvrtek. Co se týče Velkého pátku, tak ten již není pro většinovou společnost dnem pokání, avšak s držením půstu se můžeme setkat i dnes. Lidové zvyky našich předků z těchto dnů se do současnosti nedochovaly.

Od roku 2016 je Velký pátek, jakožto prvotně křesťanská záležitost, státním svátkem, zatímco velikonoční pondělí jím už dávno je, především proto, že lidové vítání svátků jara je pro víru nepraktikující společnost přijatelnější záležitostí.

2.2.2.3 Velikonoční doba

V dnešní době je za nejdůležitější den Velikonoc považováno pondělí, díky dochované lidové tradici, na rozdíl od křesťanů, pro které je nejdůležitější den zmrtvýchvstání Ježíše Krista, tedy neděle.

Tím, že se dnes všechny symboly Velikonoc, jako je pomlázka, beránek, mazanec i barvená vajíčka, dají koupit v obchodě, ztrácejí tyto svátky své kouzlo a možná, že i podstatu. Domácností, kde mužské zastoupení rodiny dojde na vrbové proutky a uplete pomlázku, zatímco ženské zastoupení pečce beránka, mazanec a zdobí vajíčka, ubývá. Po nástupu sekularizace a ztrátě křesťanského smyslu slavení Velikonoc začíná současná moderní společnost přetvářet i podobu lidového slavení Velikonočních svátků. Mnozí se koupením právě zmiňovaných velikonočních symbolů ochuzují o přípravu na Velikonoce, se kterou je spojená sváteční atmosféra a kouzlo těchto svátků. Podobně jako u vánočních svátků velká část společnosti zvyky spojené se svátky jara dodržuje, nýbrž jejich podstata mnohým uniká.⁷⁷

Poměrně dodržovaným zvykem zůstává barvení vajíček všemi možnými

⁷⁶ Srov. KARLOVÁ, J. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. s. 116.

⁷⁷ Srov. EISENHAMMER, M., VLK, M. *Kristus nás v "rejži" nenechá*. Mladá fronta dnes. s. 8.

způsoby. Oproti našim předkům máme k dispozici umělá barviva či samolepky, avšak motivy zdobení zůstávají podobné (rostlinné motivy – lístky, květy, stonky a motivy slunce – kruhy, paprsky, kola a podobně).⁷⁸ Pomlázky, jak jsem již zmiňovala, se ve větší míře kupují, než pletou. Oproti minulosti se změnilo zastoupení koledníků. Koledovat chodí převážně děti, přičemž do tohoto prvotně chlapeckého zvyku bylo zasaženo emancipací a dnes není ničím neobvyklým vidět koledovat, případně i řehtat, děvčata. Podobně se změnila také skladba koledy. Děti mají největší radost ze sladkostí, peněz a v poslední řadě až z barvených vajíček. V některých domácnostech se dodnes dělá k obědu jehněčí pečeně a peče se zmiňovaný beránek či mazanec.

Na rozdíl od vánočních svátků nejsou ty velikonoční, v takové míře, příležitostí pro scházení se širší rodiny. Pro sekularizovanou společnost Velikonoce znamenají převážně odpočinek, volno od práce a možnost trávit čas s rodinou, případně vycestovat z domova. Většinová společnost má povědomí o křesťanské tradici spojené s Ježíšem Kristem, avšak smysl i způsob slavení Velikonoc se stal s nástupem sekularizace velmi rozličným.

3. Výzkum

V průběhu historie se změnila váha, smysl i náplň slavení svátků, proto mi připadá přinejmenším zajímavé a obohacující pátrat po tom, jaký význam má slavení svátků pro dnešní společnost.

3.1 Cíl výzkumného šetření

Cílem mé práce je zjistit, jaký má význam slavení křesťanských svátků pro dnešní sekularizovanou společnost.

3.2 Hlavní výzkumná otázka

Vzhledem k cíli mé bakalářské práce jsem si stanovila výzkumnou otázku:
Jaký význam shledávají lidé, kteří nejsou praktikujícími křesťany, ve slavení křesťanských svátků?

⁷⁸ Srov. KOMÁREK, S. *Velikonoční lidová mystéria střední Evropy*. Psychologie dnes. s. 24 - 25.

3.2.1 Dílčí výzkumné otázky

Na základě hlavní výzkumné otázky byly stanoveny tyto dílčí výzkumné otázky:

- 1) Pokud slavíte křesťanské svátky, tak které? (příklady viz. seznam svátků) Jakým způsobem?
 - a) Vidíte nějaký rozdíl mezi slavením svátků u lidí, kteří jsou praktikujícími křesťany a lidmi, kteří praktikujícími křesťany nejsou? Jaké rozdíly shledáváte?
 - b) Slaví je všichni lidé neprotikující křesťanství ve vašem okolí?
 - c) Při kterých svátcích se Vaše rodina schází?
- 2) Víte, jak a kdy křesťanské svátky vznikly?
 - a) Myslíte, že mají tyto svátky i dnes křesťanský obsah?
 - b) Mají pro Vás dnešní svátky duchovní hodnotu? Případně jakou?
- 3) Slavíte nebo slavili jste svátky s rodiči?
 - a) Jak se mění způsoby slavení v rodinách v průběhu lidského života? Co je předáváno dětem?
 - b) Dodržujete nějaké zvyklosti při slavení svátků? (např. o Vánocích - dávání dárků, zdobení stromečku, rozkrajování jablka, pouštění lodiček, ...; o Velikonocích – hrkání, barvení vajíček, pletení pomlázky, šlehání, ...)
 - c) Jaký mají tyto zvyklosti význam dnes, například pro Vás?
- 4) Navštěvujete v době slavení svátků kostel (bohoslužbu)?
 - a) V případě, že ano, za čím tam jdete?
- 5) Je něco, co Vám nevyhovuje při slavení svátků v dnešní době?
- 6) Má dnešní podoba slavení svátků smysl?

3.3 Metoda výzkumného šetření

Vzhledem k cíli mé práce jsem si zvolila metodu kvalitativního výzkumu. Díky potřebě získat detailní informace od respondentů jsem si pro sběr dat zvolila metodu kvalitativního dotazování. Použila jsem dotazování v podobě polostrukturovaného rozhovoru. Stanovila jsem si schéma otázek, které jsem v průběhu jednotlivých rozhovorů brala jako závazné.

Po dokončení sběru dat jsem provedla doslovnou transkripci všech uskutečněných rozhovorů. Následně jsem udělala segmentaci, kdy jsem získaná data rozdělila do analytických jednotek, které mi posloužily k přípravě otevřeného kódování. Vytvořené kódy následně sloužily k analyzování dat. Výsledné hodnoty jsem na závěr kategorizovala do předem připravených bloků, kterými jsou:

- Křesťanské svátky⁷⁹ slavené lidmi nepraktikujícími křesťanskou víru
- Povědomí o původu svátků
- Způsob slavení svátků
- Role rodiny při slavení svátků
- Smysl slavení svátků

3.4 Charakteristika respondentů

Pro výběr respondentů jsem užila techniku účelového výběru. V rámci sběru dat jsem se obrátila na 12 respondentů se snahou o zahrnutí všech předem daných věkových kategorií. Těmi byly 60+, 59 - 45, 44 - 30 a méně než 29. Podmínkou pro výběr respondentů bylo nebýt praktikujícím křesťanem. Bydliště nebylo podmínkou, avšak podařilo se získat poměrně velké spektrum zahrnující celkem 7 krajů.

Tab. 1: Základní charakteristika respondentů

Respondent	Pohlaví	Věk	Kraj	Vzdělání
Respondent č. 1	muž	78 let	Jihočeský	SŠ
Respondent č. 2	žena	71 let	Liberecký	SŠ
Respondent č. 3	žena	73 let	Jihočeský	VŠ
Respondent č. 4	žena	54 let	Pardubický	VŠ
Respondent č. 5	muž	49 let	Ústecký	SŠ
Respondent č. 6	žena	48 let	Jihočeský	SŠ
Respondent č. 7	muž	40 let	Jihočeský	SŠ
Respondent č. 8	žena	38 let	Praha	VOŠ
Respondent č. 9	muž	36let	Středočeský	SŠ
Respondent č. 10	žena	25 let	Plzeňský	VŠ
Respondent č. 11	muž	23 let	Jihomoravský	VŠ
Respondent č. 12	žena	22 let	Jihomoravský	VŠ

⁷⁹ Zobecnění - pro zjednodušení volím obecné pojmenování **křesťanské svátky**, avšak jsou tím myšlena také zvláštní období liturgického roku, jako např. advent či významné dny jako je Popeleční Středa, Smrtná neděle, atd.

3.5 Realizace výzkumu

Abych ověřila jednoznačnost a srozumitelnost otázek, provedla jsem před započítím samotného sběru dat předvýzkum. Záměrně jsem zvolila 2 respondenty odlišných věkových kategorií (22 let a 78 let), abych zjistila, zda jsou mnou formulované otázky srozumitelné případně i odlišným věkovým kategoriím. Po uskutečnění prvního z rozhovorů jsem udělala drobné změny ve formulaci dvou otázek (1, 2b) a jednu otázku jsem přidala navíc (1b).

Před uskutečněním jednotlivých rozhovorů jsem od každého z respondentů obdržela souhlas s pořízením audio nahrávky našeho rozhovoru. Díky tomu jsem mohla vzájemné dialogy nahrávat na diktafon. Před započítím rozhovoru jsem ujistila účastníky o anonymitě rozhovoru a o použití odpovědí výhradně pro výzkum v mé bakalářské práci. Sběr dat jsem uskutečnila v průběhu prosince 2016 a ledna 2017 a délka rozhovorů se pohybovala od 25 do 45 minut. Rozhovory probíhaly ve většině případů v domácnostech respondentů, tudíž bylo výhodou nestresující prostředí a příjemná atmosféra.

Při rozhovoru jsem se držela připraveného schématu otázek. Postupně jsem pokládala dotazovaným otevřené otázky, které je vedly k zamyšlení a rozvádění odpovědí k danému tématu. K dispozici měli předem připravený seznam pro lepší přehled křesťanských svátků v průběhu roku. Většina respondentů považovala rozhovor za příjemně strávený čas, spojený také se vzpomínkami na svátky prožívané v dětství nebo v dobách méně či více minulých, které mají spojené s radostnými vzpomínkami a mnohým z nich vykouzlily úsměv na tváři.

3.6 Výsledky šetření

Výzkumné otázky jsem směřovala k tomu, abych po získání odpovědí od respondentů byla schopna odpovědět na hlavní výzkumnou otázku. Pro zpracování dat jsem získané informace od respondentů rozdělila do zmiňovaných bloků, na jejichž základě jsem data zpracovávala a vyhodnocovala.

Křesťanské svátky slavené lidmi nepraktikujícími křesťanskou víru

Na základě odpovědí od respondentů jsem dospěla k následným závěrům. Všichni z respondentů slaví alespoň některé křesťanské svátky. U všech dotazovaných jsou to **Vánoce, Velikonoce, Dušičky a advent**, přičemž hloubka a způsob jejich slavení se u jednotlivých svátků a respondentů různí. Svátek **Tří králů** má většina respondentů

spojený s tříkrálovou sbírkou, přičemž všichni dotazovaní bez ohledu na věkovou kategorii či na pohlaví uvedli, že do sbírky přispívají. V několika málo případech respondenti uvedli, že dodržují tradici odstrojování vánočního stromku. Co se týče **Hromnic, Popeleční středy, Smrtné neděle** či **Letnic**, většina respondentů má povědomí o těchto svátcích, méně už o způsobu slavení a jen ojediněle tyto svátky slaví. Například respondentka číslo 2 pak uvádí „*Letnice byly pro nás docela neznámej pojem, to jsem se taky dozvíдалa až po revoluci o co jde a proč to je.*“ Mnozí z nich slaví určitým způsobem také svátek **svatého Martina** tím, že dodržují tradici martinské husy či vína. Respondentka číslo 2 pak ještě uvádí, že slaví také svátek svatého Michaela, který v seznamu svátků ani neuvádím. Svátek **svaté Barbory** se z rodin postupně vytrácí. Respondenti mající děti a respondenti zastupující mladší generaci ve většině případů uvádějí mezi slavenými svátky také **svatého Mikuláše**. Starší generace tento svátek již neslaví, např. respondentka číslo 4 uvádí, „*Mikuláše a čerty mám ráda, ale co jsou děti z domu, tak už to nijak neslavím.*“

Na otázku zda svátky, které dotazovaní slaví, slaví i lidé v jejich okolí, odpověděli všichni respondenti ano a domnívají se, že stejným či podobným způsobem. Respondent číslo 1 pak uvedl, že dříve znal několik lidí, kteří např. Vánoce „*z jakýhosi podivného vzdoru slavili zcela neobvyklým způsobem.*“ Nebo respondentka č. 8 uvádí, že ve většině případů ano, avšak zná i lidi, kteří by se tomu rádi vyhnuli, kdy např. její kamarádka „*z donucení jezdí každé Štědrej den k rodičům, protože se to tak dělá a oni to vyžadují.*“

Povědomí o původu svátků

Všichni respondenti uvedli, že nějaké povědomí o původu křesťanských svátků mají, avšak hloubka jejich vědomostí je velmi rozličná. Všichni dotazovaní ze zastoupení nejstarší generace uvedli, že mají svátky a jejich významy nastudované a jejich historii skutečně dokázaly popsat a znají mnoho rituálů a jejich významů, které se k svátkům pojí. Uvádějí, že až na stáří se o význam a původ svátků začali zajímat, že dříve, kdy byly křesťanské svátky ještě stírané socialismem, nepřikládali původu svátků velký význam a brali ho poměrně povrchně.

Pouze jeden respondent (č. 7) z mladší střední věkové kategorie věděl historické souvislosti spojené s původem svátků a dokázal diskutovat o překrytí původních pohanských svátků svátky křesťanskými. Například k Vánocům: „*Já se domnívám, že vznikly v nějaký předkřesťanský kultuře, jako konec lunárního roku a přenesly se přes to*

křesťanství až do dnešních dnů s tím, že k tomu přibyl Ježíš, jesličky a tak dále.“

Ostatní respondenti zbylých věkových kategorií dokáží definovat historickou podstatu křesťanského pojetí svátků alespoň v nejhrubších obrysech. Například respondentka č. 4 uvádí *„Vánoce vznikly asi na památku zrození Krista a Velikonoce jeho ukřižování a vzkříšení. Ale jako moc poněti o tom nemám, to musím říct pravdu, že ne.“* Podobný postoj zaujímají i ostatní dotazovaní. Někteří pak ještě logicky přiřazují původ slavení svátků světců jako je svatý Martin, Mikuláš, či Barbora, k datu jejich úmrtí či narození.

Způsob slavení svátků

Z rozhovorů vyplynulo, že způsob slavení svátků je ve velké míře ovlivněn slavením v původních rodinách a to pozitivně, ale také negativně.

Co se týče návštěv kostela, většina respondentů kostel či bohoslužbu při slavení svátků pravidelně nenavštěvuje. Mnozí z nich kostel při slavení svátků občas navštíví, nejčastěji půlnoční mši o Vánocích. Respondenti starší generace uvádí, že navštěvují nebo navštěvovali kostel nejen o Vánocích, ale i za účelem různých kulturních akcí. Přičemž shodně uvádějí, že tam jdou za atmosférou, respondent č. 1 uvádí důvod návštěvy kostela následovně, *„Je to smíšená tradice, romantika, poznání, respektování, dá se to těžko definovat jedním výrazem. Že bych řek: já tam jdu proto, abych to viděl, to ne. Já ti to neumím ani přesně vyjádřit slovy, je to pocit, prostě, je to dobrý pocit, že jsem k něčemu přispěl svému duchovnu. Má to určitě duchovní rozměr; to určitě, to bezesporu.“* Respondentka č. 3 pak podobně uvádí, že návštěva kostela pro ní znamená *„povznesení ducha.“*

Respondenti starší střední generace uvádějí podobně jako starší generace občasnou návštěvu kostela při slavení svátků. Respondent č. 5 odůvodňuje návštěvu kostela tím, že chce ukázat dětem i jiný význam a způsob slavení než v rodině. Respondentka č. 6 pak uvádí, *„Letos jsme po dlouhý době byli na půlnoční a chtěla bych to zavést jako tradici. Vnímám to jako takový zastavení, takovou třešinku na dortu toho Štedrýho večera.“*

Z mladší střední generace uvádí podobně respondentka č. 8, že by také ráda zavedla návštěvu kostela o Vánocích, jako rodinný rituál. Avšak uvádí: *„Ne třeba na půlnoční, protože ta už je taková jako to shopping centrum, ale třeba dojít si pro to betlémské světlo odpoledne, že nejdeš na mši, když jdou všichni...“* Respondent č. 9 uvádí, že jako dítě kostel nenavštěvoval, ale nyní s manželkou zašli na půlnoční nasát

atmosféru a pro lepší pocit. Jako jeden z mála uvádí respondent č. 7, že díky své ženě navštěvuje kostel poměrně pravidelně a nejen při slavení svátků.

Dvě dotazované zastupující mladou generaci uvádějí, že kostel nenavštěvují vůbec a zbývající respondent č. 11 uvádí „*No tak na Velikonoce většinou ano, někdy chodíváme aj na Vánoce, ale teď jsme nebyli.*“ Jako důvod své návštěvy uvádí následující „*No protože musím, jdou všeci, tak jdu taky.*“

Všichni dotazovaní dodržují různé lidové zvyky pojící se ke křesťanským svátkům. **Nový rok** především mladší a střední generace bere jako dozvuk Silvestrovských oslav a den odpočinku. Starší generace mu nepřikládá nějak zvláštní význam. Mnozí dotazovaní všech věkových kategorií uvedli, že dodržují tradice, podobně jako respondentka č. 4, která uvádí, „*Jak na Nový rok, tak po celý rok, takže klasika – čočka, aby byl dostatek peněz a nic opeřeného, aby mně neuletělo štěstí.*“

Tři krále mají všichni dotazovaní bez ohledu na věkovou kategorii či na pohlaví, jak jsem již uváděla, spojené s charitativní sbírkou. Přičemž všichni uvedli, že do sbírky přispívají. V několika málo případech respondenti uvedli, že dodržují tradici odstrojování vánočního stromku. Naopak respondentka č. 3 uvádí: „*tenhle zvyk nedodržujem, větvičku odstrojujem bez ohledu na Tři krále. Když začne opadávat, tak ji odstrojíme a vyhodíme, ať je prvního, nebo dvacátého.*“

Hromnice, Popelční středu, Smrtnou neděli či **Letnice**, jak jsem výše zmiňovala, většina dotazovaných neslaví. Pouze respondent č. 5 ke Smrtné neděli uvádí „*s dětmi vyrábíme čarodějnice, které pálíme nebo házíme do řeky.*“

Velikonoce většina respondentů řadí k hlavním svátkům v průběhu roku a přikládá jim po Vánocích největší význam. Většina dotazovaných dodržuje tradiční zvyky s Velikonoci spojené. Chlapci a muži z mladé a střední generace, dodržující tradici koledy, si v mnoha případech ulehčují práci a pomlázku kupují. Zatímco většina dotazovaných respondentek vajíčka poctivě barví. Avšak beránka nebo mazanec některé z nich taky kupují nebo je dostávají od babiček. Naopak například respondentka č. 6 popisuje: „*O Velikonocích dodržuju vždycky všechno a zvu ještě i kamarádky z města a pečeme mazance a zdobíme vajíčka. Přišla bych si ochuzená, kdybych to nedělala a ještě když tím můžu udělat radost ostatním, o to mě to těší víc.*“ Všechny respondentky mají Velikonoce, podobně jako Vánoce spojené s výzdobou domu či bytu. Starší generace bere slavení svátků pouze symbolicky, zatímco mladší generace a rodiny s dětmi Velikonoce a především koledování více prožívají. Někteří koledují jenom po známých, jiní, převážně na vesnicích, uvádějí, že se obcházejí všechna stavení a

koledovat chodí nově také děvčata. Veškeré dění se soustředí k lidové tradici velikonočního pondělí. Duchovní hodnotu mají pro dotazované Velikonoce menší než Vánoce.

Po Vánocích a Velikonocích dodržují všichni respondenti zvyky spojené k **Dušičkám**. Většina uvedla návštěvu hřbitova, zdobení hrobů a vzpomínku na zemřelé. Někteří uvedli, že nenavštěvují v tento den hřbitovy z důvodu velké vzdálenosti, například respondentka č. 8 uvádí: „*na dušičky, od doby co babička umřela, zapaluju svíčku a vždycky si na ně vzpomenu a tak s nimi promluvim.*“

Stejně tak všichni dotazovaní, bez ohledu na věk, dodržují v **adventu** tradici adventního věnce nebo jemu podobné dekoraci, na které zapalují každou neděli svíci. Mnozí se účastní různých adventních akcí, buďto jako divák, nebo jsou do nich různými způsoby zainteresovaní.

Svátek **svatého Mikuláše** slaví především mladší generace, kdy někteří chodí v převlecích nebo se jdou podívat na program ve městech. Rodiny s dětmi pak dodržují tradici příchodu Mikuláše, anděla a čertů, kdy děti přednáší básničku nebo zpívají a následně jsou obdarováni. Některé rodiny Mikuláše nezvou, ale například dávají dětem nadílku přes noc za okno. Starší generace uvádí, že potom co děti odrostly, se oslav nezúčastňují nebo je prožívají s vnoučaty. Svátek svaté Barbory, podobně jako jiné adventní svátky sanktorálu (Ondřej, Ambrož, Lucie), začíná být opomíjen. Již jen výjimečně se dodržuje zvyk dávání barborek do vázy. Většina respondentek ze všech věkových kategorií uvedlo, že dříve tradici spojenou se svátkem svaté Barbory dodržovaly, ale v posledních letech už ji nedrží.

Vánoce, jak jsem již zmiňovala, slaví úplně všichni dotazovaní, přičemž hlavní je pro ně **Štědrý den**, ve kterém dodržují nejvíce lidových tradic během celého roku. Respondent č. 1 uvádí „*Vánoce slavíme, respektujeme, vkládáme do toho to tajemno kvůli svejm vnukům, říkáme jim o Ježíškovi, i když víme, že všechno je trochu jinak...*“ Všichni respondenti dodržují tradici zdobení stromečku nebo větvičky, avšak ne všichni je zdobí na Štědrý den, někteří je zdobí dříve, například proto, aby měly na Štědrý den klid nebo čas na další přípravy. Podobně všichni zachovávají tradici štědrovečerní večeře, kdy připravují tradiční jídla, většinou kapra a salát, ale například respondentka č. 8 uvádí „*... nejíme ryby na Vánoce, protože je jíme hodně přes rok, tak to není zas až tak slavnostní, zatímco řízky nejíme vůbec.*“ Stejně tak všichni dodržují zvyk dávání dárků. Pro všechny je samozřejmostí slavnostní stolování a ve většině případů i slavnostní oblečení u večeře. Zvyky jako je zpívání koled, zvyky týkající se

stolování, lití olova, pouštění lodiček, házení střevícem či rozkrajování jablka slaví především střední generace s dětmi. Respondenti starší generace shodně uvádí, že co děti odrostly, tak tyto zvyky spíše nedodržují, pouze v případě, že slaví svátky s vnoučaty. Mladá generace respondentů pak uvádí, že tyto zvyky jejich rodiny dodržovaly, když byli dětmi, ale s dospíváním od nich upustili.

Boží hod a svátek svatého Štěpána jsou pro většinu dotazovaných bez ohledu na věk a pohlaví dny odpočinku nebo rodinných návštěv. Respondentka č. 4 *„Podle mě jsou Vánoce nejkrásnějšími svátky v roce, na Boží hod dojídáme zbytky, to nějak významně neslavíme a na Štěpána chodí zbytek rodiny, takže slavíme, máme slavnostní oběd s přípitkem ve slušném oblečení a ne v tepláčkách.“*

Význam dodržování lidových zvyků při slavení křesťanských svátků je u jednotlivých respondentů různý a to i v rámci jedné věkové kategorie. Například respondent č. 1 uvádí: *„Přináší nám to radost, ale nespátřujeme v tom symbol víry. Tak by se to dalo říct jednou větou.“* Zatímco respondentka č. 2 vyjadřuje přínos lidových zvyků následovně *„Určitě duchovnost, která se dneska tak jako stírá a potlačuje, která nikde není brána někde za nějakou tu hodnotu. Já to vidím hlavně na výchově těch dětí, že jo. Tam aby mělo dobrou výživu, dobrý ošacení, ale že potřebuje takovej ten duchovní pokrm, o tom se ani nemluví.“* Střední věková kategorie zastává názor, že dodržování zvyků utužuje rodinné vztahy, rodina se sejde a pobaví, je to jakési odreagování. V zastoupení mladé generace například respondentka č. 12 uvádí, *„Je to pro mě čas strávený s rodinou. Předtím mi to tak vzácný nebylo, když jsem s nima bydlela, ale teď se na ně těším, že s nima strávím čas volna, něco zažiju a pobavím se.“* Respondentka č. 10 pak uvádí ještě kulturní pestrost a připomínání symbolů ročních období. Většina dotazovaných se shoduje na tom, že by byli rádi, kdyby dodržované tradice předali svým dětem a ty je zachovaly pro další generace.

Role rodiny při slavení svátků

Rodina hraje při slavení svátků významnou roli. Jak jsem již uváděla, způsob a smysl slavení svátků se odráží v původních rodinách jednotlivých respondentů. Všichni dotazovaní uvedli, že ve vlastních rodinách křesťanské svátky více či méně slavili. *„Tak jak jsme to slavili s našima, tak jsem si to přenesla do svojí rodiny.“* Popisuje respondentka č. 6. Způsob slavení si ve většině případů dotazovaní přenesli do svých nových rodin s tím, že nějaké svátky obohatili o tradice nové nebo oprostili od tradic zažitých, tak aby byli uspokojeni oba manželé. Respondent č. 1 popisuje svou životní

přeměnu ve slavení svátku: „*My jsme bydleli v jednom domě s babičkou a dědou, a protože oni u nich Vánoce vůbec neslavili, děda tomu říkal, že to je tmářství, protože on tomu tu komercializaci nikdy nedal, on to viděl vždycky jenom jako tu víru a takže až když on umřel, tak potom teprve k nám babička z toho patra do přízemí na ty Vánoce chodila. ... sice jsem byl vychovanej v nějakých jiných zvyklostech, protože přesvědčení bylo jiné, ale dospěl jsem k nějakému závěru, že je škoda takovej romantismus dětem odepřít. Takže jsem tu tradici jakoby respektoval bez ohledu na to, že mi bylo vštěpováno mnoho let dětství, že to takhle není a že to takhle nemá být...*“

Vzhledem k tomu, že oslavy křesťanských svátků probíhaly od pradávna ve většině domácností podobným způsobem, neshledávají dotazovaní ani dnes nějaké zásadní rozdíly od slavení v jejich dětství. Pouze atmosféru oslav uvádí jako odlišnou, respondent č. 7 shrnuje názor na věc následovně: „*Myslím, že dospělej člověk je ochuzeněj o spoustu věcí tím, že dospěl.*“ Všichni respondenti popisují ztrátu kouzla a krásy, kterou pro ně měly oslavy v dětství.

Oslavy křesťanských svátků jako příležitost pro setkání rodiny zůstávají u většiny respondentů už jen v případě Vánočních svátků. Respondentka č. 4 uvádí, že svátky v rodině slavila „*První s rodiči, potom s dětmi a oni už zase slaví se svými dětmi.*“ Všichni respondenti, bez ohledu na věkovou kategorii, vnímají Štědrý den jako příležitost k setkání blízké rodiny, s tím, že někteří zvou k večeři prarodiče. První a druhý svátek Vánoční pak bývá možností pro setkání širší rodiny.

Od předků si všichni dotazovaní převzali dodržování tradic spojených především s oslavami Velikonoc a Vánoc. Avšak seznamování s duchovní podstatou svátků a její předávání dětem shledáváme v dnešní době již jen zřídka. Respondent č. 11 uvádí: „*Myslím, že už málokdo vypráví dětem o Ježíškovi, spíš jde o ty konzumní záležitosti.*“ Nespokojená je s předáváním tradic dětem respondentka č. 4, která popisuje, že je dětem předáván „*spíš materialismus než duchovno. Rozhodně! Jako sice je vedu například k tomu, aby se zamysleli a svejm dětem nedávali tolik hraček, tolik dárků, aby prostě to nepřekrylo to duchovno. Prostě to, že je ta rodina spolu, aby to byl klid a ne se honit, píct a zařizovat a stresovat se, že pošta nedodala ještě jeden dárek, když jich je tam patnáct, tak jich musí být šestnáct, hold tři je málo.*“ Avšak například respondentka č. 8 uvádí: „*naši nám předali určitě ten klid, že nám z toho neudělali hektickej průšvih, ale prostě příjemný dny. A od sebe očekávám něco buď podobného, ale zase jsem pro to přehodnocovat, že nemusí být všechno tak, jak se to dělá...*“

Smysl slavení svátků

Ve většině případů uvádějí respondenti, že slaví křesťanské svátky, protože je to nějaká tradice. Dělalí to jejich prarodiče, rodiče, tak oni v tom pokračují a snaží se to předávat také svým dětem. Názor na to, zda v dnešní podobě svátků spatřují křesťanství, se do značné míry liší. Např. respondentka č. 2 uvádí: „*No to rozhodně. Zvláště v dnešní době v kontextu s tím přílivem těch utečenců a tý jejich fanatický víře... Ale tady je cejtít v tý Evropě ten křesťanský základ pořád, i když se to podařilo těm komunistům úplně vyplenit, že jo... Lidi nevidí třeba to náboženství, nebo tu formu, ale to je v nás.*“ Podobný názor zastává také respondentka č. 4, která se zamýšlí nad tím, že „*O Vánocích lidi chodí na půlnoční, když celej rok do kostela nepáchnou, takže tam je ten křesťanský obsah vidět.*“ Například respondent č. 5 si myslí, že „*v mém okolí asi příliš křesťanský obsah nemají, ale v jiných krajích a na vesnicích myslím, že ano.*“ Naopak například respondent č. 9 v dnešní podobě svátků křesťanský obsah neshledává, „*... já to mám spíš zakrytý tou lidovou tradicí, než jako, že bych si vzpomněl ... jako jasně, o Vánocích vim, že se narodil Ježíšek, ale nic mi to neřekne. Ty Vánoce ve mně evokuje něco jinýho, prostě ty lidový zvyky, lití olova...*“ Také respondent č. 11 uvádí, že je to pro něj „*... spíš příležitost, jak se sejit s rodinou.*“ Z čehož vyplývá, že jednotlivé pohledy na věc se různí, jak mezi jednotlivými generacemi, tak mezi pohlavími.

Obecně pak dotazovaní spatřují smysl ve slavení křesťanských svátků v tom, že se sejde rodina, mají čas na své blízké, odpočinou si a odreagují se, přináší jim to radost a podobně. Konkrétně pak mladší generace zastává názor, že je to pro ně pouze čas odpočinku strávený s rodinou. Respondent č. 11 k tomu dodává: „*možná by bylo lepší oprostít se toho konzumu a víc si připomenout, proč se to vlastně slaví.*“ Respondenti středního věku shodně uvádějí, že jim slavení svátků dělá radost také ve vztahu k dětem, zmiňují volno od práce, ale i čas pro rodinu. Respondent č. 5 shrnuje pohled na smysl slavení svátků, který zastávají i ostatní, následovně: „*Slavení svátků má smysl vzhledem k tradici a úcty k našim předkům.*“ Dotazovaní starší generace spatřují smysl také po stránce duchovní, na rozdíl od mladších respondentů. Respondentka č. 2 uvádí: „*Jednak ty pouta rodinný se tím podporujou a jednak je to ta duševní potrava, kterou potřebujeme všichni a především ty děti.*“ Respondent č. 1 uvádí, že vidí smysl v duchovním rozměru „*...ne ve smyslu víry, ale ve smyslu duševního uspokojení, duševního naplnění.*“

Závěr

Cílem mé práce bylo přispět k objasnění významu slavení křesťanských svátků sekularizovanou společností. K naplnění stanoveného cíle jsem využila studium literatury a především výzkumné šetření. Domnívám se, že mi tato kombinace metod umožnila stanovený cíl naplnit.

Dospěla jsem k názoru, že i přes odklon dnešní společnosti od křesťanství, zůstávají nejen křesťanské svátky významnými dny našich životů. „*Svátky a tradice vnášejí do našeho života jistý řád a pravidelnost, ale také radost, pospolitost a mravní hodnoty.*“⁸⁰ Fyzická potřeba uspokojení duchovních hodnot zůstala nezměněná, vychází z lidské přirozenosti a je stálá. Avšak způsob uspokojení duchovních potřeb se v mnoha bodech změnil s tím, že od křesťanství se do značné míry upustilo. Křesťanství však oslavy dlouhodobě ovlivňovalo a tato nesmazatelná stopa je do dneška patrná. Hodnoty, které přineslo křesťanství, stejně tak jako některé křesťanské svátky, jsou dnešní společností uznávané. Lidé slaví svátky především ze zvyku. Dělal to jejich prababičky, babičky, rodiče, tak také oni slaví svátky a mnohdy nezáleží na tom, zda jsou křesťanské či nikoliv. Dle mého názoru hraje ve významu slavení křesťanských svátků velkou roli setrvačnost, díky které se slavení svátků těší velké oblibě dnes, stejně jako před sto lety.

To, že se určitá událost v našem životě opakuje a dělá nám radost, dodává našemu bytí jakousi pozitivní jistotu, kterou obvykle s radostí přijímáme bez ohledu na její původ. I to je možným důvodem poměrně malého povědomí o původu křesťanských svátků. Sekularizovaná společnost zná historickou podstatu svátků pouze v nejhrubších obrysech, avšak tato skutečnost není vnímána jako negativní. Díky odklonu od křesťanství nemají lidé potřebu zabývat se historickými souvislostmi. Přejímají svátky bez nějaké hlubší reflexe. Radost, rozptýlení, zábava, čas strávený s rodinou, odpočinek a další pozitiva, která nám svátek přináší, jsou pro dnešní společnost dostatečnými důvody ke slavení jakýchkoliv svátků.

V této práci je shromážděno množství materiálu, který ve stručnosti vypovídá o hlavních křesťanských svátcích, do jejichž slavení bylo zasaženo sekularizací společnosti a ve výzkumné části zachycuje pohled na současné vnímání těchto svátků, utvořený subjektivními názory vybraných respondentů. Dané téma nebylo zajisté vyčerpáno, také vzhledem k požadovanému rozsahu práce. Tuto studii lze chápat jako východisko pro možné navazující hlubší rozborů vybraných faktorů.

⁸⁰ ŠOTTNEROVÁ, D. *Lidové tradice*. s. 7.

Na samém závěru práce mohu konstatovat, že jsem velmi obohacena vším, co za zrodem této bakalářské práce stálo. Přínosné pro mne byly jak uskutečněné rozhovory, tak studium literatury k danému tématu. Již nyní čerpám ze získaných poznatků ve své profesi asistentky pedagoga a především vychovatelky v družině, kdy mě velmi těší zaujetí a radost dětí, které naše aktivity spojené se svátky a lidovou tradicí doprovází.

Myslím, že v současnosti by měly být naše snahy nevzdat se svých kořenů a základů výrazně větší. Jsem přesvědčená, že i ve školství by této problematice měl být vyhraněn dostatečný prostor. Výsledky výzkumu vypovídající o ztrátě duchovního smyslu či hodnot z hlediska křesťanství, nejen ve slavení svátků, mě jako člověka křesťanskou víru praktikujícího, povzbuzují k dalším snahám o výchovu k hodnotám v mé profesní praxi.

Seznam použitých zdrojů

Seznam literatury

- ADAM, Adolf. *Liturgický rok historický vývoj a současná praxe*. Praha: Vyšehrad, 1998, 325 s. ISBN 80-7021-269-1.
- *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. 3. přeprac. vyd. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1985, 285 s. ISBN neuvedeno.
- ELIADE, Mircea. *Posvátné a profánní*. 2. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006, 147 s. ISBN 80-7298-175-7.
- EISENHAMMMER, Milan, VLK, Miloslav. *Kristus nás v "rejži" nenechá*. Mladá fronta dnes, 2009, roč. 20, č. 86.
- FIALA, Petr. *Laboratoř sekularizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, 183s. ISBN 978-80-7325-141-3.
- FROLCOVÁ, Věra. *Velikonoce v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2001, 280 s. ISBN 80-7021-503-8.
- FROLEC, Václav a kol. *Vánoce v české kultuře*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 1988, 439 s. ISBN 80-7021-018-4.
- GJURIČOVÁ, Šárka. *O rituálech a vánočních zázracích*. Psychologie dnes, 2001, roč. 7, č. 12.
- HANUŠ, Jiří. *Vznik státu jako proces sekularizace*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, 149 s. ISBN 80-7325-089-6.
- HAMPLOVÁ, Dana, ŘEHÁKOVÁ, Blanka. *Sociologické studie - Česká religiozita na počátku 3. tisíciletí*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, 2009, 139 s. ISBN 978-80-7330-163-7.
- HRABÁKOVÁ, Luďka. *Tradice v naší evropské kultuře*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2014, 31 s. ISBN 978-80-7494-038.
- KAPLÁNEK, Milan. *Čas volnosti - čas výchovy*. Praha: Portál, 2012, 175 s. ISBN 978-80-262-0450-3.
- KARLOVÁ, Jana. *Slavnosti a rituály jako zpráva o obrazu světa*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2013, 189 s. ISBN 978-80-7465-076-5.
- KOMÁREK, Stanislav. *Velikonoční lidová mystéria střední Evropy*. Psychologie dnes. 2009, roč. 15, č. 4.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky*. Praha: Lidové noviny, 2004, 341 s. ISBN 80-7106-525-0.

- LOCHMAN, Jan Milič. *O smyslu křesťanských svátků*. Praha: Vyšehrad, 1997, 80 s. ISBN 80-7021-207-1.
- MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006, 332 s. ISBN 80-247-1362-4.
- MURPHY, Robert. F., *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Slon, 1998. ISBN 80-85850-53-2.
- NEŠPOR, Zdeněk. *Příliš slábi ve víře*. Praha: Kalich, 2010, 214 s. ISBN 978-80-7017-147-9.
- PALOUŠ, Radim. *Rokování o roku*. Praha: Česká křesťanská akademie, 1994, 107 s. ISBN 80-85795-14-0.
- PAVLINCOVÁ, Helena a kol. *Judaismus, křesťanství, islám: slovník*. Praha: Mladá fronta, 1994, 469 s. ISBN 80-204-0440-6.
- PLACHETKA, Jiří. *Velká encyklopedie citátů a přísloví*. Praha: Academia, 1996, 525 s. ISBN 80-200-0712-1.
- RAPPAPORT, R. A. *Ritual and religion in the making of humanity*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005, 535 s. ISBN 0-521-29690-0.
- RICHTER, Klemens. *Liturgie a život*. 2. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003, 293 s. ISBN 80-7021-575-5.
- SOKOL, Jan. *Člověk a náboženství*. Praha: Portál, 2004, 245 s. ISBN 80-7178-886-4.
- ŠOTTNEROVÁ, Dagmar. *Lidové tradice*. Olomouc: Rubico, 2009, 253 s. ISBN 978-80-7346-096-9.
- VAVŘINOVÁ, Valburga. *Průvodce svátečním časem*. Úvaly: Alba, spol. s.r.o., 2010. 80 s. ISBN 978-80-7361-074-6.
- VEČERKOVÁ, Eva, FROLCOVÁ, Věra. *Evropské Vánoce v tradicích lidové kultury*. Praha: Vyšehrad, 2010, 516 s. ISBN 978-80-7429-006-0.
- VONDRUŠKA, Vlastimil. *Církevní rok a lidové obyčeje*. České Budějovice: DONA, 1991, 96 s. ISBN 80-85463-03-2.

Seznam internetových zdrojů

- LUŽNÝ, Dušan, NAVRÁTILOVÁ, Jolana. *Náboženství a sekularizace v České republice*. [online]. snem.cirkev.cz. [cit. 2016-04-08]. Dostupné na: <<http://snem.cirkev.cz/download/Luzny.htm>>.
- ŠIMŮNKOVÁ, Pavla. *Jaký původ má slovo Velikonoce? Zapátrejme ve slovnících*. [online]. topzine.cz, 2011. [cit. 2016-02-11]. Dostupné na: <<http://www.topzine.cz/jaky-puvod-ma-slovo-velikonoce-zapatrejme-ve-slovnících>>.
- ŠKRABAL, Josef. *Náboženská víra obyvatel podle výsledků sčítání lidu*. [online]. czso.cz, 2014. [cit. 2016-03-08]. Dostupné na: <<https://www.czso.cz/csu/czso/nabozenska-vira-obyvatel-podle-vysledku-scitani-lidu-2011-61wegp46fl>>.
- ŠMEJKALOVÁ, Zuzana. *Magická krása adventního věnce*. [online]. rozhlas.cz. [cit.2016-02-08]. Dostupné na: <http://www.rozhlas.cz/vanoce/tradice/_zprava/662079>.

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Otázky rozhovoru

Příloha č. 2 – Seznam svátků

Příloha č. 3 – Transkripce rozhovorů

Otázky rozhovoru

- 1) Pokud slavíte křesťanské svátky, tak které? (příklady viz. seznam svátků) Jakým způsobem?
 - a) Vidíte nějaký rozdíl mezi slavením svátků u lidí, kteří jsou praktikujícími křesťany a lidmi, kteří praktikujícími křesťany nejsou? Jaké rozdíly shledáváte?
 - b) Slaví je všichni lidé neprotikující křesťanství ve vašem okolí?
 - c) Při kterých svátcích se Vaše rodina schází?
- 2) Víte, jak a kdy křesťanské svátky vznikly?
 - a) Myslíte, že mají tyto svátky i dnes křesťanský obsah?
 - b) Mají pro Vás dnešní svátky duchovní hodnotu? Případně jakou?
- 3) Slavíte nebo slavili jste svátky s rodiči?
 - a) Jak se mění způsoby slavení v rodinách v průběhu lidského života? Co je předáváno dětem?
 - b) Dodržujete nějaké zvyklosti při slavení svátků? (např. o Vánocích - dávání dárků, zdobení stromečku, rozkrajování jablka, pouštění lodiček, ...; o Velikonocích – hrkání, barvení vajiček, pletení pomlázky, šlehání, ...)
 - c) Jaký mají tyto zvyklosti význam dnes, například pro Vás?
- 4) Navštěvujete v době slavení svátků kostel (bohoslužbu)?
 - a) V případě, že ano, za čím tam jdete?
- 5) Je něco, co Vám nevyhovuje při slavení svátků v dnešní době?
- 6) Má dnešní podoba slavení svátků smysl?

Seznam svátků

Nejznámější křesťanské svátky v průběhu roku:

- Tři králové - 6. ledna
- Hromnice - 2. února
- Popeleční středa
- Smrtná neděle – vynášení zimy (dva týdny před Velikonocemi)
- Velikonoce - (nejbližší neděle po prvním jarním úplňku; od 22. března do 25. dubna)
- Letnice - (Seslání Ducha Svatého - padesát dní po Velikonocích)
- Dušičky - 2. listopadu
- Svatý Martin – 11. listopadu
- Advent – čtyři neděle předcházející Božímuhodu vánočnímu 25. prosince
- Svatý Mikuláš – 6. prosince
- Svatá Barbora - 4. prosince
- Štědrý den - 24. prosince
- Boží hod vánoční - 25. prosince
- Svatý Štěpán - 26. prosince
- Nový rok – 1. ledna

Ukázka transkripce rozhovorů

Respondent č. 2

1) Pokud slavíte křesťanské svátky, tak které a jakým způsobem?

„Všechny svátky se snažím zapracovat do toho rodinného programu, přinejmenším aspoň tou výzdobou, ale díky tomu, že jsem pracovala v té mateřské školce, tak jsem to tam chtěla aktivně zařadit a děti to přijímaly docela s nadšením, takže se to dařilo. **Popeleční středa**, to je už taková předvelikonoční, že jo? To jsem se já sama, na starý kolena, začala učit, jaký jsou ty svátky a proč jsou. Takže jsem to prožívala a docela a přinejmenším tou výzdobou a nějakejma už zděděnejma zvykama jsme to slavili, **Velikonoce** rozhodně. To ještě můj muž do konce života jezdil na pomlázku s kamarádama, jako po těch známých rodinách, takže jsme to vlastně slavili. **Letnice** byly pro nás docela neznámej pojem, to jsem se taky dozvíдалa až po revoluci, o co jde a proč to je. **Dušičky** ty se slavily samozřejmě, to se zdobily ty hroby a uctívaly. **Advent** ten držíme taky a v tom já jsem zainteresovaná ještě tak, že tady v tom mateřském centru našem, jsme zařadili takový otvírání toho adventu pro děti, takzvanou adventní spirálou. Nevím, jestli jsi o tom někdy slyšela?“ „Ne, ne.“ „To je taky od Němců přejatý, takovej rituál vlastně, že se udělá z větviček zelených, se postavěj do spirály, doprostřed se dá svíčka a na ty zelený větvičky se polože jablíčka s nezapálenýma svíčkama, takový ty svíčky jednoduchý. A děti, když už se setmí, tak choděj, zpívá se k tomu - Byla cesta, byla ušlapaná a děti choděj do středu a zapálej si svíček o tu velkou svíčku a zase si ho donesou zpátky a takhle jdou jeden po druhým a pak to celý svítí, tak to je chvíli ticho a pak si to odnesou domu, ty svíčky jablíčkový.“ „To je krásnej zvyk.“ „A je to vlastně opak toho co se děje třeba na náměstí, za břeškné hudby a takový jako, nevím, jak bych to řekla, taková estráda u toho, že jo?“ „Ano.“ „Elektrický svícení a podobně, tak my to máme takhle naopak, tady v tom mateřském centru a myslím a musím říct, že je to oblíbený, že se to drží, už desetiletí a furt tam ty lidi se zájmem choděj. A choděj taky třeba s úplně malinkýma dětma a nese maminka třeba v náručí to dítě a jde s ním zapálit tu svíčku, jako takovej jeho anděl, že jo. A v některých místech je ten zvyk, že některý ty děti třeba, který si nejsou jistý, aby tam došly v tý tmě, tak je nějaká starší holčička anděl a vede je tam, takže to jsou takový jako příjemnosti, který jsou s tím spojený. No a samozřejmě, jak se těším s tím betlémem, jak se tam dávají postupně ty jednotlivý, jakoby říše - nerostná a rostlinná až po ty lidi a takže se takhle ten advent

prožívá. Svítí se, přidávají se ty svíčky, to už je takovej docela známej, všeobecněj zvyk. No, ale protože to máme u nás v rodině poslední dva roky s tou Helenkou, že odlítá na Vánoce do Řecka, tak si je sem vždycky vezmu na **Mikuláše**, na **Barborku** a to si sem dáváme všelijaký ty punčochy za okno a koukáme, jestli jde. A letos jsme se byly projít tady v parku a nějaká tady školka tam očekávala Mikuláše, on přišel za nima do parku, tak holky to sledovaly z povzdálí a hrozně říkaly, jestli asi přijde taky k nám. Nebo jsme taky jeden rok přijely autobusem na autobusové nádraží a tam stál autobus s čertama, andělama, tak taky jsme jen tak z povzdálí, protože oni si třeba šli ti andělé zakouřit, že jo. Tak jsem nechtěla, aby se jim ta iluze úplně ztratila. Byl to pro ně velkej zážitek, protože na to pořád vzpomínaly a mluvily o tom. A kde byl ten Mikuláš a co dělal ten čert, kdo to řídil a tak... (smích) Tak měly z toho zážitek. **Štědrý den** samozřejmě slavíme, tam je plno těch všech zvyklostí, od toho, že se drží půst, třeba a zlatý prasátko a na stole musí být určitý počet jídel, i když už to, teda co není můj muž na světě, tak už to nemá takovej... Já třeba jedu do Prahy nebo oni přijedou jenom na dopoledne, že to není až ten večer, jak by to mělo bejt, tak to se nedaří uplatnit, no ale stejně, s tím Betlémem si to hodně zpřítomním, no a stromeček a tak dále, tak to všechno jsou známý zvyky. No **Boží hod**, tak to myslím, že je hlavní rituál přejídání (smích), kterej platí. Ale já jsem byla na Boží hod tentokrát sama, takže jsem si nemusela dělat všechny ty jídla, co se normálně dělaj. No na **Štěpána** nic zvláštního nevím, máš nějaký zvyky? „No na Moravě u babičky, tam třeba chodí na koledu.“ Aha, tam se to ještě drží, tady už to není.“ „No nebo u nás se jezdí Štěpánská jízda na koních, tak to dodržují takovej zvyk, že se sejdou a jedou tam po okolí.“ „No tak to tady je na **Martina**, to jsme taky zavedli tady v tom mateřským centru, že se dělaj lampičky martinský a tady v parku, když se setmí, tak ty děti jdou tady průvodem a přijede opravdu bílej kůň s Martinem, ale jde jen takhle v povzdálí. Děti pak hledaj podkovičky, ty čokoládový a tak, to taky držíme. A co tady nemáš, tak je ten podzimní svátek na Václava, nebo na Michaela, tak to je takovej zvyk, kterej se v těch waldorfskejch školkách drží a to se hraje taková jakoby rytířská hra, jakej byl ten Michael šlechetej, no takže jsou na to písničky a tak.“ „No tak to třeba já vůbec neznám.“ „A pak Nový rok, to jsou takový věci, že tradičně se nedělalo nic, co lítá no a čočková polívka, abychom byli bohatý. No a zítra pojedeme do Prahy, takže budeme zase spolu pohromadě a to jsem ráda.“

1 a) Shledáváte nějaký rozdíl ve slavení svátků lidí praktikujících křesťanství a u lidí, kteří praktikujícími křesťany nejsou?

„No to bych řekla, že je markantní rozdíl. Já tady mám možnost sledovat tuhle církev (evangelická) a vidím, že teda... to je malá komunita lidí, není jich tam moc, oni maj tu modlitebnu trošku větší než je takhle místnost, ale jako důsledně tam choděj, každou sobotu a na tyhle sváteční příležitosti taky. Mají i večerní takový sešlosti, ted' před těma Vánoce a jsou mezi sebou takový přátelský a obětavý. Jeden ten pomůže, já nevim mejt okna, jeden přiveze stromek, tak to se mi moc líbí, že jsou takový jako soudržný a držej pohromadě a pomáhaj si. To věřim, že je a má dobrej vliv na ty lidi.“

1 c) Při kterých svátcích se Vaše rodina schází?

„Tak to jsou hlavně ty narozeninový příležitosti a ted' ty Vánoce.“ „A na velikonoce ne?“ „No tak Velikonoce jsme ještě neměli tak moc příležitostí, ty Pražáci to tak moc nedržej a hlavně ta Helenka jezdila k tý druhý babičce, ta bydlí na horách a vždycky si přinesla bramborovej koš, plnej čokolády a sladkostí a pak to rok jedli, že jo. (smích) Tak to si myslím, že se to zvirtlo v takovou konzumní záležitost, tak to nechci moc podporovat. Ale muj muž si každej rok natrhal čerstvý proutky a upletl sám pomlázku. A když byl Ondra (synovec) malej, tak je tam moje maminka učila plést pomlázky, takže se to tak jako docela dodržovalo v rodině.“

2) Víte jak a kdy křesťanské svátky vznikly?

„No já jsem to dokonce studovala v nějakých etnografických ... jako literatuře, kde to bylo teda dost popsany a mnohdy to bylo pro mne novum, i když já jsem, jako dítě chodila taky na náboženství. Ale nezůstalo to ve mně tak hluboce. To byly hlavně Vánoce, v tom náboženství co se probíraly. A pak už se to, tak jako s tím socialismem, trochu stíralo. Tak já jsem to vlastně sama, jako ty ted' děláš tu práci, při tom mym posledním studiu na tý waldorfský pedagogice, jsme to velmi poctivě probírali. Co ty jednotlivý momenty znamenaj.“

2 a) Myslíte, že mají tyto svátky i dnes křesťanský obsah?

„No to rozhodně. Zvláště v dnešní době v kontextu s tím přílivem těch utečenců a tý jejich fanatický víře... Ale tady je cejtít v tý Evropě ten křesťanský základ pořád, i když se to podařilo těm komunistům úplně vyplenit, že jo... Lidi nevidí třeba to náboženství, nebo tu formu, ale to je v nás. Já právě i na těch besedách s maminkama říkám ... jako

oni třeba když se řekne víra, náboženství nebo bůh, tak to už se jim ježej vlasy a já říkám a slavíte Vánoce? Tak slavíte křesťanské svátky, že jo... To si ani neuvědomuju, že to prostě v nás je a že jsme tím ovlivněni, ať chceme nebo nechceme.“

2 b) Mají pro Vás dnešní svátky duchovní hodnotu?

„Musím říct, že až teď, jako ke staru, se tam snažím hledat, že ta povrchnost hodně převládala v tom životě a že to člověk musí dělat vědomě, aby se k tomu vrátil, že už to třeba jako ani samo nepřijde, že i když ta výchova v rodině byla taková jako křesťanská a já jsem chodila s babičkou do kostela, ale to se pak jako vytratí v tom průběhu a člověk k tomu musí vědomě přistupovat, musí to chtít.“

3) Slavíte nebo slavili jste svátky s rodiči?

„Hm, to jo, to jsme slavili, ještě s babičkou a dědečkem, tam se jezdilo tradičně, jsme se tam scházeli na ty svátky. My jsme jezdili třeba ze Znojma, že jo, takže to byla dálka, jezdilo se vlakama, to nebyly auta. Muselo se několikrát přestupovat a to byla docela oběť od těch rodičů, když se maminka se dvěma malejma dětma vlekla přes celou republiku, ale prostě to byl takovej zákon.“

3 a) Spatřujete rozdíl ve slavení svátků v průběhu Vašeho života?

„No to jo. Jednak z toho dětství, kdy to člověk vnímá jinak a potom pod vlivem všech těch událostí politických a společenských se to hodně měnilo a teď jak říkám je to o svobodě toho člověka, jak se rozhodne, jak k tomu přistoupí.“

3 b) Dodržujete nějaké zvyklosti při slavení svátků?

„No to už se tam objevilo, ty jídla... A to jsem ještě nezmínila, že pouštíme lodičky a rozkrajujeme jablko, to se holčičkám moc líbí, tak doufám, že si to vezmou do svého života jako takovej hezkej zvyk.“ „A na ty Velikonoce?“ „No to jsme dodržovali tu pomlázku.“ „A barvíte vajíčka?“ „No barvíme vejce a s kamarádkami jsme se předháněly každá jako v originalitě, to jsme nedodržovaly moc ty klasický postupy, ale vymýšlely se všelijaký nový, protože nás to moc bavilo.“ „Na dušičky jste chodili na ten hrob.“ „Ano. Především ty Vánoce jsou opředeny všelijakejma těma zvyklostma starejma, ale že některé je jako obtížné je přejmout, protože tehdy, když vznikly, tak to bylo, že lidi opravdu neměli co dělat a byli doma. Dneska nevíme co dřív a ještě chceme ty starý zvyky a případně ještě i ty nový.“ „Ano, mělo to pro ně úplně jinej význam a my to v tom nevidíme.“ „No...“

3 c) Jaký pro Vás má význam dodržovat ty zvyklosti?

„Určitě duchovnost, která se dneska tak jako stírá a potlačuje, která nikde není brána někde za nějakou tu hodnotu. Já to vidím hlavně na výchově těch dětí, že jo? Tam aby mělo dobrou výživu, dobrý ošacení, ale že potřebuje takovej ten duchovní pokrm, o tom se ani nemluví.“

4) Navštěvujete v době svátků kostel, případně bohoslužbu?

„No tak teď už v poslední době nikam nechodím, protože se mi to trošku zprofanovalo tím, takovejma těma moderníma trendama, co jsou mezi těmi lidmi. No tak já chodím třeba tady do té modlitebny naproti, kdy oni tam mají i takový programy pro veřejnost, třeba literární pásma nebo hudební a tak. Takže jsem vlastně v kostele, ale spíš jako v kulturním prostředí. Nebo jsme třeba chodili, jsou před Vánocema všelijaký koncerty v kostelích, tak to je to, kdy to navštěvujeme, ne teda na bohoslužbu, ale aspoň ten prostor si tam člověk zažije.“

4 a) No a pak tu mám právě stanovenou otázku, za čím tam jdete?

„Tak ten prostor je vždycky ohromující, to mají různý kostely. Musím říct, že když jsme třeba v cizině, tak se tam vždycky jdu podívat do kostela. Třeba v Řecku jsem byla několikrát na těch jejich nedělních bohoslužbách, který jsou odlišný, od těch co známe z našeho prostředí. Tak to mě hrozně zajímalo. Tam to není, že začíná bohoslužba třeba v devět, tam se prostě dvě hodiny scházej a až když jsou tam všichni, tak teprve začne bohoslužba. A celou tu dobu se zpívá a třeba tlampačema to jde do okolí. A lidi jsou naparáděný, tak to je takový zvláštní, to my tady neznáme.“

5) Je něco, co Vám nevyhovuje na slavení svátků?

„No tak to je právě ta někdy jakoby snobská záležitost, povrchnost, to, že se jdou lidi ukázat...“

6) Spatřujete smysl v dnešním způsobu slavení svátků?

„Jednak ty pouta rodinný, že se tím podporujou a jednak je to, co říkám, ta duševní potrava, kterou potřebujeme všichni a především ty děti.“

Respondent č. 1

1) Pokud slavíte křesťanské svátky, tak které?

„Všechny křesťanské svátky slavíme, i když řekněme do jisté míry formálně, ale pokud jde konkrétně o nás, tak my, znaje historii, si za těmahle svátkama dovedeme představit co ve svý podstatě za nima je. Je jasný, že je plno lidí, který vůbec tuhle tu záležitost historickou... no nemaj o ní prostě ánung. Oni ti řeknou Vánoce – přežereme se, přepijeme se, zatleskáme si a nazdar. Takovýdle lidí je určitě strašný kvanta. My je slavíme proto, ač nejsme praktikující křesťani, tak je slavíme proto, protože víme, co se za nimi skrývá. Ctíme tu tradici, ale nepřeháníme to v tom, jak bych ti to řek oči v tvář, uklánění se božstvu. Prostě bereme to hodně racionálně ty svátky, ale má to samozřejmě ten duchovní rozměr; protože víme, co se za tím skrývá, ale nepodléháme tomu jaksi bezbřehým způsobem, abych použil názoru jedné naší ortodoxní příbuzné – my jsme Boha nikdy nepoznali. My víme, že se o něm mluví, že existuje, ale spíš pod bohem si představujeme vesmír a celej ten cirkus, kterej v tom vesmíru je. Než byjsme v tom viděli toho Boha, jako Boha s velkým B. Já ho nikdy nepoznal a nikdy ho nepoznám, protože můj způsob uvažování, myšlení a znalostí historie mi to neumožňuje.

*„A konkrétně **Tři králové**? Slavíte je dneska?“ „Vůbec ne.“ „A třeba dodržujete tu tradici odstrojování stromečku na Tři krále?“ „Ne, no někdy se to povede, ale není v tom záměr. To my takhle neděláme, prostě když to padá moc, tak to uklidíme, protože už je po Vánocích, ale když to drží, tak to necháme třeba do půli ledna. Není tam ta duchovní vazba, spíš racionální vazba.“ „**Popeleční středa**?“ „No, tak to já ani nevím přesně, kam ji mám zařadit...“ „40 dní před Velikonocemi.“ „To vůbec ne, já vim, že takovejdle rituál existuje.“ „A **Velikonoce**?“ „Velikonoce slavíme, včetně všech tradičních zvyků. Nechodíme na koledu, nebo jak se tomu říká na Moravě - na mrskút, protože to je akorát příležitost k děsivému ožrání v dnešní době, tak to jsem nedělal, ani když jsem na Moravě žil. A tak jsem se tomu vždycky obratně vyhnul, protože jsem věděl, jak to skončí. Takže to je zase ta realita a ne ten duchovní rozměr. Dokonce jsme si v Jeruzalémě prošli všechna ta místa, která s tím souvisí. Takže ne, že byjsme to odmítali, ale přijímáme to, ne jako víru, přijímáme to jako vzdělání.“ „A ještě tady mám pak **Dušičky**...“ „No tak Dušičky - bereme to tak, že zase je to tradice.“ „A chodíte na hřbitov?“ „Chodíme, samozřejmě, ale nespátřujeme v tom ten duchovní rozměr, ale já bych řek pietu nebo já bych řek, že je to příležitost k tomu vzpomenout si na ty lidi, který já nevím, nás vychovali, kterých jsme si vážili, ale rozhodně v tom není to, že byjsme*

v tom viděli nějaký příkaz z hůry.“ „Pak ještě **Mikuláš** a svatá **Barbora**.“ „Tak Barboru jsme slavili doma, protože babička z tátovy strany byla Barbora. A Mikuláše jsme taky slavili, ale myslím si já z pohledu dnešního, že Mikuláš byl pro moji matku pedagogickéj pomocník, že přeci jenom mi ten Mikuláš až do těch mejch já nevím dvanácti let, kdy jsem se pak opravdu přestal bát i Mikuláše i čerta chodil pedagogicky vyčinit. Jsem přesvědčenej, že to nebylo zase z titulu tý ideologie. **Vánoce** slavíme, respektujeme, vkládáme do toho to tajemno kvůli svejm vnukům, říkáme jim o Ježíškovi, i když víme, že všechno je trošku jinak... Nazdobíme si větvičku, dáváme si dárky, máme kapra a salát.

1 a) Vidíte nějaký rozdíl mezi slavením svátků u lidí víru praktikujících a lidí, kteří jsou nepraktikujícími křesťany?

„Jojo, určitě. Já jsem se setkal s řadou katolíků, zvláště pak starší generace, který to slavili a slaví opravdu v duchovním rozměru všechno. Tam je obrovsekej rozdíl, obrovsekej, hlubokej v tom přesvědčení sebe sama, v tý víře, která nám samozřejmě v tom pojetí víry chybí.“

1 b) Slaví je všichni nepraktikující křesťané ve vašem okolí?

„Co já znám, tak všichni. I když někteří zvláštním způsobem. A to už jsem znal dávno před padesáti lety takový, který k tomu prostě měli určitej, nedá se to přesně kvalifikovat, jo, takovej zvláštní postoj, že oni to z jakýhosi podivnýho vzdoru, slavili zcela neobvyklým způsobem. Když jsme přijeli od Vás toho čtyřicetadvacátýho, tak jich tady v tom nonstopu, na tom baru, bylo jak vlaštovek na drátě. To jsou lidi, který když nikoho nemají, tak to ještě jde, to je takovej přirozenej vývoj. Je vdovec, nemá děti, je starej, ale pak jsou to lidi, který z takovýho neidentifikovatelného vzdoru to nechtěj. Jsou nějakým způsobem, prostě tím redukujou svou zlobu, nad nějakým svým zklamáním. Využívaj téhdle těch příležitostí, těch svátků, k tomu, aby prostě dali najevo svůj protest. A těch je myslím hodně, to nejsou jenom zoufalci, který nemaj s kým to slavit nebo se jim to samotnejm nechce slavit. Páč když je člověk vyrovnanej, i když je sám, tak si určitě dokáže nějakou tu atmosféru vytvořit, třeba tím, že si zavzpomíná na ty svý předky nebo na ty svý blížký, který už nejsou, ale dokáže se s tím charakterově nějak vyrovnat, že jo. Kdežto ty lidi, kteří jsou svým způsobem slaboši, se nedokážou, ... no hledaji únikový trasy. Stejně tak, jako někteří věří v Boha, jenom když to potřebujou, tak tihle nevěří v Boha, když to potřebujou nebo nevěří v tradici, když to potřebujou.“

1 c) Při kterých svátcích se Vaše rodina schází?

„No jako bohužel, musím ti říct a to už jsem jako s politováním konstatoval předevcírem, nebo ještě dřív, že my se scházíme strašně málo. My se strašně málo scházíme a čím jsem starší, tak tím mi to vadí čím dál tím víc. My se nedokážeme sejít, ale to mi ani tak nevadí, kvůli nějaký víře, to mi vadí prostě z principu, že se nedokážeme sejít ti dva sourozenci a i tvůj brácha a dokonce když už o tom mluvím, tak mi i trošku vadí, že ani s tou tvojí familií se nijak nestýkáme a že se nedokážeme nejen u příležitosti Vánoc, ale u příležitosti třeba 24. července sejít, třeba na zahradě a sejde se tam pětadvacet lidí. A jak stárnu, tak tím víc je mi to líto. Jako líto, to je špatný slovo, tím víc mi to chybí. To je to správný slovo, líto mi na tom není nic. Dříve to bylo jiný, děti měly každý svý, byly svobodný a žádný vazby, žádný vnoučata, nic. A teď mi to nějak začíná chybět a to mi vadí. Strašně rád bych to viděl a to nejsem taková povaha a nemám pro to tu víru.“

2) Víte jak a kdy vznikly křesťanské svátky?

„No jo, významy tady těch svátků nebo významy velikonoc, to já mám načtený, nebo naučený všechno, ale ne tak, jak si katolická církev představuje.“

2 a) Myslíte, že mají dnešní svátky křesťanský obsah?

„Určitě nemají jednotný obsah...“ „Jako jestli i ti nevěřící v tom vidí to křesťanství.“ „Řada z nich vůbec ne. Takový, řekněme sečtělý, jako jsme my (smích) ti v tom vidí jako takovej historickéj exkurz, ale nikoli exkurz do víry.“

2 b) Mají pro vás dnešní svátky duchovní hodnotu?

„ Pro mě osobně částečně ano, ale je to spíš tradice.“

3) Slavíte nebo slavili jste svátky s rodiči?

„Já pouze do té doby, než jsem vyletěl do světa, od té doby ne. No ale já jsem odešel ne do jiný rodiny, ale do života.“ „A to jste svátky slavit přestal?“ „Ne, já jsem je slavil sám, dokonce jsem je slavil jeden rok nebo dva s kamarádama. Jednou jsem byl pozvaný do rodiny jednoho svého přítele, ale k rodičům jsem se na Vánoce nevracel. My jsme bydleli v jednom domě s babičkou a dědou, a protože oni u nich Vánoce vůbec neslavili, děda tomu říkal, že to je tmářství, protože on tomu tu komercializace nikdy nedal, on to viděl vždycky jenom jako tu víru a takže až když on umřel, tak potom teprve k nám babička z toho patra do přízemí na ty Vánoce chodila. Do té doby ona ho

respektovala a Vánoce žádným způsobem neslavili. Akorát vim, že na nějaký svátky, myslim, že na Velikonoce, dělala koblihy. Někdy se pečou koblihy, ne?“ „To je na masopust.“ „Tak na masopust pekla koblihy, protože jsem je měl rád, tak je kvůli tomu pekla, ale jen jednou ročně.“

3 a) Jak se mění slavení svátků v průběhu lidského života, co je předáváno dětem?

„Je v tom rozum, v tom smyslu, když to vezmu teda podle sebe, že sice jsem byl vychovanej v nějakých jiných zvyklostech, protože přesvědčení bylo jiný, ale dospěl jsem k nějakému závěru, že je škoda takovej romantismus dětem odepřít. Takže jsem tu tradici jakoby respektoval bez ohledu na to, že mi bylo vštěpováno mnoho let dětství, že to takhle není a že to takhle nemá bejt a že to je prostě... Muj děda až tak extrémně bral, jak jsem říkal před chvílí, že ani o patro níž nesešel, protože žádný Vánoce, páč ten to ještě neměl nahrazený tím komercialismem nebo těma tradicema spíš. Já tomu nevěřim, ale je to tradice, tak to budu slavit. To ne, páč byl prostě radikálně proti. A z přesvědčení o své pravdě, nesešel ani o to patro dolu mezi tu rodinu. Ten důvod byl prostě principiální, radikálně principiální.“

3 b) Dodržujete nějaké zvyklosti při slavení svátků?

„Babička vždycky pekla mazance, vánočku, ale jako tradice, to nemělo ten význam toho obětování. My jsme, když byly děti malý, tak jsme například pouštěli lodičky, rozkrajovali jablko nebo lili olovo, ale teď už to neděláme. A ještě můj táta, ten to hodně dodržoval, když jsem byl malej, ale to přines táta jako do rodiny. Oni bydleli na venkově a tam se to dodržovalo poměrně striktně a navíc jako součást, řekl bych, nevzdělanosti na venkově mých prarodičů.“

3 c) Jaký pro vás má dodržování zvyků význam?

„Přináší nám to radost, ale nespátřujeme v tom symbol víry. Tak by se to dalo říct jednou větou.“

4) Navštěvujete v době svátků kostel? Bohoslužbu?

„Ano, navštěvujeme. Ale ne pravidelně, teď jsme teda byli na půlnoční, ale není to pravidlo. Máme to spíš jako doplněk tý vánoční atmosféry.“ „A na Velikonoce?“ „Na Velikonoce ne.“

4 a) Za čím tam, jdete?

„Já tam jdu za romantikou, to je sice takový přízemní, ale třeba dneska jsme se byli podívat na betlémy v kostelech budějických z mnoha dalších důvodů, rozhodně než z víry. Rozhodně z takovýho, já ti nevim, jak bych to řekl, z potěšení. Je to takový jako třeba konkrétně ten betlém, kterej je v tom kostele biskupskýho gymnázia dneska, to mě zajímalo, protože to restauroval muj přítel. Zajímalo mě to ve svatym Mikuláši, protože vim, že je tam část úplně novýho betlému, takže já k tomu mám takovýhle praktický důvody. Poznání, pochopení, navíc jsem v tom kostele, kterej byl od roku 48 zavřenej a sloužil za archiv ministerstva vnitra až do nedávna, tak jsem tam nikdy v životě nebyl. Ani jako kluk, protože když mi bylo devět, tak to komunisti zavřeli, stejně jako klášter piaristů. Takže jsem byl na to strašně zvědavěj, čili u mě je to to poznání a ta romantika, rozumíš, patří to k Vánocům, podívat se, nasát tu atmosféru. Je to smíšená tradice, romantika, poznání, respektování, dá se to těžko definovat jedním výrazem. Že bych řekl: já tam jdu proto, abych to viděl, to ne. Já ti to neumim ani přesně vyjádřit slovy, je to pocit, prostě, je to dobrej pocit, že jsem k něčemu přispěl svému duchovnu. Má to určitě duchovní rozměr, to určitě, to bezesporu.“

5) Spatřujete něco negativního nebo něco co vám nevyhovuje při slavení dnešních svátků?

„Jo, ta jako komercializace, jaksi ta obrácená tvář kapitalismu, to není ten všestranej, obrovskej a rychlej rozvoj společnosti lidský na zeměkouli, ale to je ta obrácená tvář. Ta taková, co ukazuje ten opak toho člověka, ne z té pozitivní, ale z té negativní stránky a samozřejmě, že ty kšeftaři toho zneužívají. Protože zneužít se dá i pohřbu, že jo? To je hnus prostě, to ztrácí i ty koledy, který jsou jinak překrásný, ztrácí svůj šmrnc, protože to slyšíš, když si jdeš pro chleba v říjnu, už ti to pálej do hlavy. Jdeš po náměstí, pálej ti to do hlavy, to se mi vůbec nelíbí. Dříve jsme si, já si pamatuju jako kluk, že dříve jsme si pustili na Vánoce koledy, dokonce moje matka, mě nutila, abych je zpíval, páč jsem prý dobře zpíval. Já si to nemyslím, ale to je jedno a táta hrál na harmonium - Narodil se Kristus Pán a já jsem to zpíval. Na rozdíl táta hrál bezvadně na harmonium a já jsem k tomu blbě zpíval, ale mělo to zase ten neuchopitelnej duchovní rozměr. A dneska když to slyšíš, furt to melou z rádia, dneska zpívaj koledy rockeři, popaři, operetní zpěváci, operní zpěváci... Prostě ta komerce u toho je ten největší hnus.“

6) A na konec takové shrnutí jestli pro Vás má slavení svátků v dnešní době a podobě smysl.

„No určitě. Přináší to lidem radost, ať už z jakýchkoliv důvodů. Ať už protože se můžou ožrat nebo protože jim to přinese... jaksi je to pro ně příspěvek ke své víře. Nebo že jim to přinese takovou tu obyčejnou radost.“ „Přerušení všednosti?“ „No taky, no tak to je takovej dost přízemní důvod. Já si myslím, že důvod těch oslav je trošku vejš, páč přerušit všednost můžu tím, že se seberu a pojedu já nevim, za svým kamarádem do Čtveráku a tam až do odpoledne budeme klepat zobákem... To je přerušení všednosti. Já bych tam furt u toho viděl takovej ten duchovní rozměr, ne ve smyslu víry, ve smyslu uspokojení – duševního uspokojení, duševního naplnění. Takhle bych to nějak formuloval.“

Abstrakt

KOCLÍŘOVÁ, K. *Význam slavení křesťanských svátků v sekularizované společnosti*. České Budějovice 2016. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Teologických věd. Vedoucí práce ThLic. M. Vlčková. Th.D.

Klíčová slova: slavení svátků, křesťanské svátky, Vánoce, Velikonoce, liturgický rok, sekularizace společnosti, religiozita společnosti

Práce se zabývá významem slavení křesťanských svátků v sekularizované společnosti. V teoretické části je obecně charakterizováno slavení svátků v lidském životě. Dále je popsán liturgický rok s bližším zaměřením na dva hlavní křesťanské svátky Vánoce a Velikonoce. Zprvu je specifikováno liturgické slavení těchto svátků, poté je práce zaměřena na slavení z pohledu lidových tradic. V druhé polovině teoretické části je stěžejním tématem sekularizace, její historické příčiny a především změna podoby slavení svátků v dnešní sekularizované společnosti. V praktické části je popsán uskutečněný kvalitativní výzkum v podobě rozhovoru. Jeho cílem bylo zjistit, jaký má smysl slavení křesťanských svátků pro lidi nepropraktikující křesťanskou víru. Přínosem tohoto šetření bylo přispění k poznání způsobu a smyslu slavení křesťanských svátků v sekularizovaných rodinách dnešní společnosti.

Abstract

The meaning of celebrating Christian feasts in a secularized society

Key words: celebrating holy days, Christian feasts, Christmas, Easter, liturgical year, society secularization, society religionism

The study deals with the meaning of celebrating Christian holidays in a secularized society. The theoretical part characterizes the celebrating of feasts in human life in general. Further, it describes the liturgical year, with paying closer attention to two main Christian feasts: Christmas and Easter. First, the liturgical celebrations are described, and then the study focuses on celebrating these feasts from the point of view of folk traditions. The other half of theoretical part focuses on the secularization, its historic causes and changes in the form of celebrating holidays in today's secularized society. The practical part describes the qualitative research carried out in the form of interviews. The purpose was to investigate what the meaning of celebrating Christian holidays is there for people who are not practicing Christians. This survey has contributed to the better understanding of the meaning and manner of celebrating Christian feasts in secular families in today's society.